

A tartalomról:

Dr Patai József: Cijon leányai. — Somlyó Zoltán: A hitköz-
ségi elnök. — Dr Olga Schatz (Jeruzsálem): Ben-Cvi. —
A bolygó zsidó és az inkvizíció filmje. — Dr Winkler Ernőné:
A zsidó gyermekjátékról. — Csergő Hugó: Londesz Eleknek
(vers). — Peterdi Andor: Kúnos Ignác. — Dr Patai Ervin
György: Vita a mezőn. — Benedicus: Zsidó megjegyzések
Pap Károly zsidó regényéhez. — A Mismar Haémek gyer-
mekkolóniája. — Stern Samuné: A zsidó nő feladatáról és
egy szentföldi út emlékeiről. — Csermely Gyula: Az érsek
titka. — Peterdi Andor: Keleti mesék (vers). — Hameiri:
Tel-Aviv a végtelenben (vers). — Helle Jenő: Történet egy
fürdőhelyen. — Új könyvek. — Szenes Ferenc: Lebovics
Bard hat leánya. — Zsidó humor. — Tollhegyről. — Krónika
és szemle. — Harmincöt illusztráció és két műmelléklet.

ULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felolvasó szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: J. 435-28

Hangszerek, zongorák
részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 58

FÜRTH

lakástakarító- és féregirtó vállalat

Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet

Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

Olcsón és jól vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

ÚJ ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Csányi n. sarok. Szemben a Nagymező-utcával

Celluloid ajtóvédő

Minden színben és formában.
Megvéd kopástól, piszkolódástól.

Celluloid klosettülés

fürdőszoba-butor,

Celluloid kilincs

celluloid felirati táblák.

HIGIÉRIA CELLULOIDIPAR

VI., Lőportár-utca 8. Telefon: 93-7-37

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

TELEFON: 41-4-92

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

Szép és olcsó

zsidó tárgy vizsgai jutalomkönyvek:

LEHMANN: Bosztañáj herceg
(történelmi regény) . 80 fillér
SASS IRÉN: Katicabogár (zsidó
ifjúsági regény) . . 80 fillér

MOLNÁR ERNŐ: Történetek
a Talmudból és a Midrásból
(Ábrahám legendái) 80 fill.

BAR KOCHBA: A zsidó ifjúság
könyve (aranyozott egész vá-
szonkötés) . . . 2.50 P

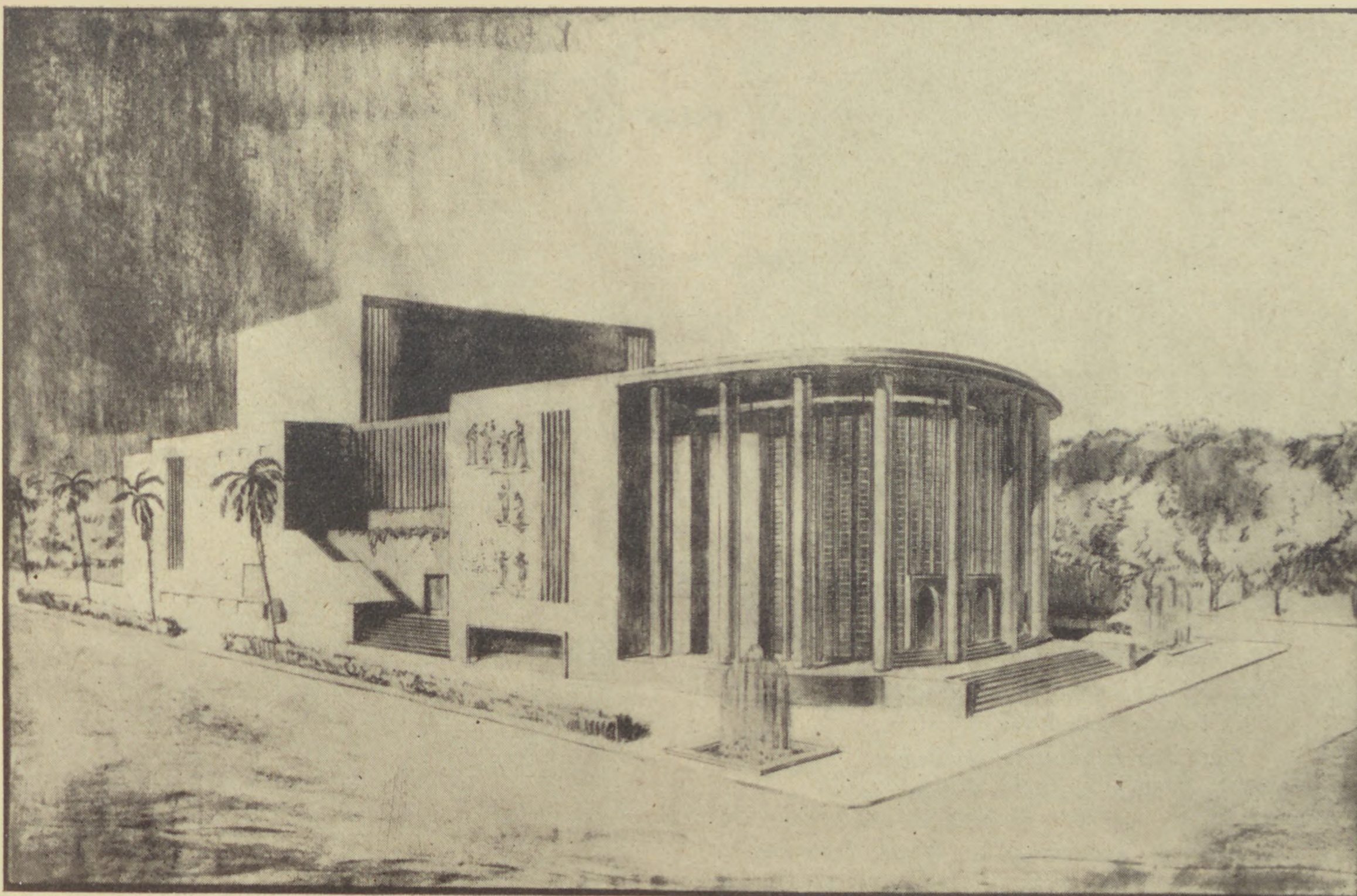
KIS REMÉNY AJÁNDÉK-
KÖNYVE (versek, mesék, tré-
fás képek, színdarabok) 30 fill.

REMÉNY AJÁNDÉKKÖNYVE
(160 oldal, quart alak, képek,
versek, elbeszélések) 80 fillér

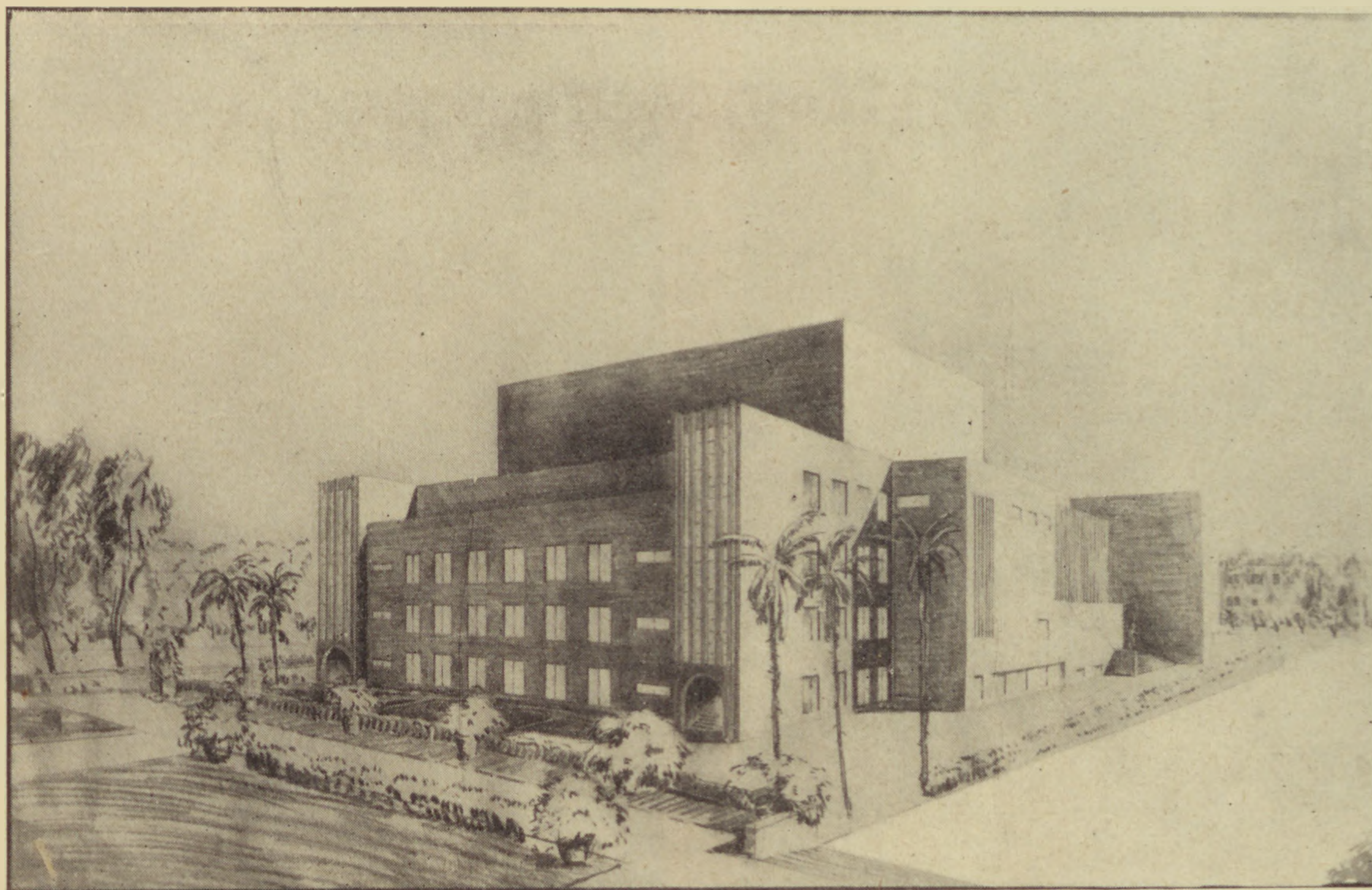
TELEKES BÉLA: Zsoltárok.

A bibliai zsoltárok legszebb
magyar verses fordítása
(aranyozott egészvászon-
kötésben) . . . 2.80 P

Fenti könyvek megrendelhetők a REMÉNY zsidó ifjúsági
folyóirat kiadóhivatala útján is (Budapest, VII., Ajtósi Dürer-sor 9.)

A „Habimah” héber színház épületének keleti frontja

Prof. Oscar Kaufmann a híres berlini színházépítő terve. A „Habimah” új színházpalotája Tel-Avivban

A Mult és Jövő 1934 júniusi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

*Ben-Cvi: Semarja Lewin portréja
az író jubileuma alkalmából.
(A szoborművek fényképeit
Dr. Olga Schatz, Jeruzsálem
bocsátotta a Mult és Jövő rendelkezésére)*

Ben-Cvi: Dizengoff Tel-Aviv alapítója és főpolgármestere

*Ben-Cvi: A „Tocereth Haarec“ (Hazai termés)
szobra a tel-avivi kiállításon*

*Ben-Cvi: Kettős arckép
(kovácsolt réz-relief)*

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXIV. ÉVFOLYAM, 1934 JÚNIUS

DR. PATAI JÓZSEF: CIJON LEÁNYAI

A TEL-AVIVI WIZO-KLUBBAN A „BÉTH CHALUCOTH“ AVATÓ ÜNNEPÉN TARTOTT MEGNYITÓ

Tel-Avivban felavatták a Chalucák Ott-honát, amelynek feladata, hogy átme-neti hajlékul szolgáljon az érkező nők számára, amíg elhelyezkedést találnak. Az avatóünnep megnyitására dr. Patai Józsefet kérték fel, akinek héber be-szédét dr. Nadja Stein németül is tol-mácsolta a héberül nem értő külföldi vendégek számára.

Sokszor volt alkalmam Erec Jisraelben előadáso-kat tartani a régi és új héber költészetéről. De őszintén bevallom, hogy valahányszor újra meg újra vissza-térek a feltámadó Szentföldre, úgy érzem, hogy maga-san fölötte minden költészetnek zeng itt az új élet dala, a napról-napra megújuló életáramlás éneke. Cso-dálatos dalok emelkednek itt minden hegyen és dom-bon, a tenger homokján és a termékenység mezőin, az eukalyptusok lombjai között és a narancsfák koronáin. Ez az „új dal, mit a megváltottak dalolnak...”

Az egyik kvuca telepén hallottam, hogy a gyerekek új játékot találtak ki. „Túristajáték“-nak nevezik. Az egyik a vezető, a többiek utána mennek csoportban és a vezér rámutat ujjával egy állatra és magyaráz: „Rabotaj, ze hu chamor.“ „Uraim, ez itt szamar!“ És a turisták lelkes csodálkozással kiáltják: „Haaa!“ — „Uraim, — folytatja a vezető — ez itt tyúk.“ És a túristák kara ismét extázisos lelkesedésbe tör ki: „Haaa!“... De ha a föld szülöttjei oly egyszerűnek és természetesnek találnak is itt mindent, hogy kedves gyermeki humorral mulatnak a „jövevények“ naiv csodálkozásán, valóban van itt csodálkozni való min-den állaton és madáron, minden rögön és kövön, min-den házon, istállón, ketrecen és ducon, minden gyá-ron és műhelyen, minden kis és nagy barakon és munkahelyen, mindenben, ami itt oly hirtelen kipattan a semmiből és oly gyorsasággal erőre kap és fejlődik, mintha a legenda angyala állna mellette és ütögetné, serkentve: „nőjj...“ Ez a „dalok fejezete“, melyben

a zsidó hagyomány szerint résztvesz minden élőlény, minden növény, minden közet.

És ebben a keletkező új világban áll a legfonto-sabb fronton a palesztinai asszony. Aki magára vál-lalta nemcsak hogy „megszépítse az életet“, hanem hogy együtt harcoljon a férfival minden pozícióban, a legelső sorban! A külföldi zsidók ismerik az építő-alapok propaganda-képeiből a „szépséges Chalucát“, a dús biborfürtű, hatalmas leányt, aki emlékeztet min-dig Dávid Onkineira romantikus verssoraira:

„Fejed fürtjeinek leggyöngébb szála
Hegyeket téphet ki gyökerestül...”

De aki belenézett itt az új élet mélységeibe, tudja, mennyi harc, küzdelem, szenvedés, gyötrelem vihar-zott el a szép, fiatal leányok és asszonyok hajfonatai fölött, amíg hozzáilleszkedtek a Föld kemény feltéte-leihez. „Izrael leányai szépek, csak a szegénység csú-fítja el“ — mondotta a Talmud egyik bölcse. S íme a nehéz munka a feltámadó Szentföldön még megszépíti az asszonyt, új fényt ad neki, új lelket, mellyel fo-kozni tudja a férfi energiáját is. Bölcsseink mindig be-csülték az asszony értékét a megváltás művében. Azt mondták: „Egyiptomból a jámbor asszonyok érdeme folytán váltódtak meg az őseink.“ És „jámbor asz-szony“ volt a szemükben nemcsak az, aki segített fér-jének a keserű rabszolgamunkában, hanem az is, aki vitte az ételt az urának és feldíszította magát előtte szép ékszerekkel. Milyen mélyértelmű az az agáda, hogy Mózes elfogadta a sivatagi Szentély építéséhez a nők fémtükreit is. Szentté avatta a tükröket, me-lyekbe Izrael asszonyai belenéztek, mielőtt kimentek vigasztalásul a robot járma alatt nyögő fáradt fér-jeikhez. Most pedig új, fenséges női fogalmat alkot az úttörő „Chaluca“, aki Izrael tábora előtt vonul az élen, mint Deborah a maga korában!

Utazásaim alatt, Judában és Galileában, láttam

פתיחה לפתיחת בית-חלוצות

asszonyokat, akik életük javát a jisuvnak szentelték, a gúny és lenézés dacára, melyben eleinte részük volt. Láttam chalucákat, akik nappal verejtékes munkát végeznek a napégette mezőn és éjjel dolgoznak a varrógépnél. „Szép lelkek“, nemes tekintetűek, akiknek arcán ama ősi fény lebeg. Láttam az új zsidó „parasztasszonyt“, aki dolgozik a gazdaságban és a házimunkában, oly természetes odaadással, minden kendőzés és kelletés nélkül, a salamoni „éseth chájl“, „derék asszony“, akinek „erő és szépség az öltözéke.“ És könnyes szemekkel álltam Tel-Chajban a szent mártírnők szobra előtt, akik feláldozták magukat a hazáért, önként ajánlkozva, hogy együtt harcolhassanak a férfiakkal és elestek a Gálil védelmében, együtt a hős cadik Joszef Trumpeldorral.

Íme, ilyen leányokat és asszonyokat adott nekünk a feltámadó Erec Jisrael. És ti, Tel-Aviv asszonyai, fogadni akarjátok méltóképpen az új chalucákat, akik jönni fognak építeni veletek az országot. Otthont emeltek nekik itt Tel-Avivban, az első zsidó városban, hogy valóban hazaérkezessenek hozzátok, — áldottak legyenek a kezeitek!

Érezzék a Szétszórtságból jövők, mikor lábuk a Sáron völgyének homokjára lép, hogy testvéreikhez jöttek ide. És a hajók árbocain lássanak hívásokat, hogy Jaffa tengerének kikötőjében várnak reájuk, akik javukat keresik, azok, akiknek megadatott, hogy előbb jöhessenek és most elébük mennek szeretettel, testvériséggel. És amikor a „Chalucák Otthonába“ érkeznek, érezzék, hogy itt az ősök és próféták földjén „új szellő lebeg“, a szabadság és béke szelleme, a lelki felemelkedés szelleme, amely után sóvárogtak a Galuth kötelékei közül. Itt is van szenvedés és küzdelem, de ezek a messiási kor szenvedései, a megváltás vajudásai!

Isten áldása legyen rajtatok, testvéreim, hogy otthont adtok a chalucáknak. Fontos alapítás ez ma, amikor építeni kezdik a haifai kikötő elkészülte után a jaffai kikötőt is és a forgalom folyton nőni fog és hajók sorai fognak horgonyozni Tel-Aviv partjai előtt és új építő kezeket hoznak napról-napra.

Fogadjátok az új jövőket meleg szívbeli üdvözléssel, főzzetek nekik az első napokban, amig nyugalomukhoz, munkájukhoz érnek. És teljesedjék rajtatok a próféta szava: „És minden fazék szent leszen.“

Tanítsátok őket, hogy a *béke útját* törjék. Ez az „új kvis“, amelyre Erec Jisraelnek nagyobb szüksége van, mint minden más országoknak. Hogy a Béke prófétáinak országa példaképül legyen a világ előtt, példaképül és nem szóbeszédül.

Áldottak legyenek kezeitek, testvéreim, kísérje siker drága munkátokat, a szív munkáját! Erő ékesítsen! Béke kísérje kezdeteket és békével végezzétek!

„המראות הצובעות“ שבהן הסתכרו הנשים שיצאו אל אישיהן הקשים והנאנקים חחר קול העבודה -- וקכשו נוצר לנו מושג חדש ונעלה: „החלוצה“, העובדת לפני טערכות ישראל בראש. כדבורה בשעתה! בנסיקותיה ביהודה ובגליל ראתי נשים שהקריבו את מיטב חייהן לשוב, על אף הלעג והלגלוג שזכו להם בתחלה. ראיתי ח"יצות שעובדות קשה כיום בשרה ובליה בבכונת ההפירה „נפשות יפות. נפשות ערינות שזכו לאותה קרן האור על פניהן. ראיתי את „האכרה העברית“ החדשה שעובדת הבית בספריות, בלי כחל ובלי פרסום אשת חיל, שרק קוץ והדר לבושה. וגם סלאו קיני דבקה בעסגר כחל חי לפני פסל הקדושות שספרו נפשו על ארץ הסודרת ונפלו חלל בהתנדבן להגן על הגליל יחד עם יוסף הצדיק טרומפלדור.

הנה נשים כאלו נתנה לנו ארץ ישראל הקבה לחתיה. ואחן נבירותי קסחן לקבל פני הקולות החדשות, לעודד את החלוצות הבאות ולבנות להן בית יפה כהל-אכובי בקיר העבריה הראשונה, — תחוקנה יריכון!

הרגשנה הבאות בן הנולה כשהירוף רגלן על חוף השרון שאל אחיותיהן כאן הנה ועל חרני האניות תחוינה כרוויים: שבנספ ים יפו סהכות להן דורשות שלום, אלו שנכנסו לפנייהן ויוצאות לקראתן בחבה ואהבה ובהניקן לבית החלוצות, — תדקנה. שפה בארץ האבות והנביאים „דיתה רוח אחרת. רוח של התרוממות הנפש, שאליה התנגקו בתוך כבלי הנלות. גם פה ישנם יסורים וחבלים. אבל אלה הם חבלי הכשית, יסורי תנאולה!

ברכת ה' עליכון אחיותי. שנרבחן להקים ביה לחלוצות. נרבה חשוכה היא פה לקח כזאת שיתחילו לבנות ולשכלל את הנוכל ביפו והתנוקה תנול חלון וגדל והספינות תעונינה ועולות חדשות תבאנה כרי שבוע בשבוע.

קבלנה פני הבאות החדשות בכרכה חסח ולבבית, בשלנה להן בימים הראשונים קר ביאן אל הסנוחה ואף הנחלה. ויקויים בכך: „יהיה כל סיר קורש“!

לכרנה אותן לסלול פה את דרך השלום וזה. הכביש החדש שזוקקה לה ארץ ישראל יותר מכל הארצות, לסמן תהיה ארץ נביאי השלום לשכלל בעולם. לשכלל ולא לשנונה!

תחוקנה יריכון, אחיותי. ותצלחנה להפשיך ולתקן את העבודה היקרה הזאת זו. עבודה שכ"כ — יישר כחכן! תחלחכן לשלום ונפיתכן לשלום!

כמה פעמים הרציתי בארץ ישראל קל השירה העברית תחיקה אך אודה על האסת. שכל פעם שאני בא ושכ לארצנו ארץ החתיה הנני סרגיש שלעילה ולעילה על כל סיר כרוסם פה סיר החיים החדשים הסתחדשים בכל יום ויום. סירי פלא נשאים פה על כל חר ונכקה, על חולות הים, על שדות התנוכה ועל קצי ההדר — שירה חדשה שכתו נאולים.

שסמתי בארץ חלוצה או סוסבה, שהילדים כשהקים. כשהק חירותים. האחד הוא הפנהני והשנייה הולכת אחריו והוא סראה באצבע וכסאר להם: „רכותי זה הוא ססורי והחירותים קונים בהתלהבות. האמא י. רכותי זה הוא חרנגול י. ושוב פעם קינים כסקהלה, באקסטות: „חאמא י. אכנס נבירותי ורכותי גם אם ילדי הארץ בוצאים הכל כל כך פשוט וטכני. לנו „הנרולים“ יש פה סקוס להתפלא ולהתלהב על כל קוץ וחיה, רנב ואבן, על כל בית ורפת ולול ועל כל בית חר שח וצריך עבודה, בקטנה או גדולה: על כל סה שכבארא כאן כיש סאין והולך וסתפתח בחפזון ובהירות כאלו סלאך האנרה סכה בו ואוסר לו „גדל! זהו פרק שירתי שלנו ססטחתפים בו, לפי הססורה, כל חי, דוכס יצוסת.

ובתוך הקולס הסתהה הנה עיסרת בסערכה היותר חשוכה האשה הארצי ישראלית. היא סקבלה על קצצבה לא רק לשפר את החיים כי אם להלחם יחד עם חאיש בכל עברה, בשורה הראשונה: יחורי חוץ לארץ סכירים ככלל על פי חסונות תעסולת הקרנות את „החלוצה חיפהיה והאיתנה עם שפך השקירות בארנסן, סמוכיר לי סכיר את השיר היפה של הסשורר דוד קונקנירה:

„חלוש ורך סשקירות ראשך יכול קקור הרים וירכבים...“ אכנס כי שראה וחביט פה אל חוף קוסק החיים החדשים יודע, כמה התרפקויות יסורים וצרות קברו על צסות הצעירות הישות ועל כל סקלקות ראשי הנשים הקרניות: קר שחטהגלו לחנאי הארץ הקשים. בנות ישראל נאות הן אלא שהקניות סנוולתן — אסר אחר סחכסי תחלסוד והנה העבודה בארץ החתיה סיפה את חאשה וכסיספה לה וחר חדש, נשסה יתירה, שכה היא כשפיעה על האיש ועל אובין רוחו, לכסינו ידעו סמיד להוקיר את קרף האשה בחולדות הנאולה ואסרו. בזכות נשים צדקניות ננאלו אבותינו סכצרים. ונשים צדקניות היו בעיניהם כלן שקורי לאנשיתן כשעבור חסר. כעבורת הפרך, וגם אלו שהביאו צרה לבקליהן ותחקשטי לשניהם בחכשטיים יפים, וסה נשככה האנרה, שכשה רכנו קבל יקדס לסככן אהל סוקר גם את

*Megnyitó a Beth-Chalucoth avató ünnepén.
Patai József héber beszéde a telavivi „Haarec“ és a jeruzsálemi „Doár Hayom“ című napilapokban.
Az ünnepségen jelen voltak a különböző külföldi Wizo-intézmények képviselői, akik különböző nyelveken méltatták a Chaluca-Otthon nagy fontosságát*

SOMLYÓ ZOLTÁN: A HITKÖZSÉGI ELNÖK

A nagy zsidó festő betegen feküdt kétszoba-konyhás, műtermes lakásán. Itt a falakat az olcsó és rossz építkezést eláruló vízfoltok tarkázták, a szobákban egészségtelen, mohos illat terjengett és az avult, szedett, vedett bútorok, amelyek egyáltalán nem a művész egyéniségéhez illő, nehéz barokk-, vagy renaissance-stílus szerint voltak összeválogatva, szomorúan, szégyenlősen álltak a helyükön, tétovázva, mintegy előre érezve a végrehajtó közeledését, az otthon szentségének labilitását...

Ez azokban a sivár időkben történt, amikor a zsidó nem azért nem boldogulhatott az életben, mert élehetetlen volt, vagy lusta, vagy tehetségtelen, hanem pusztán abból az okból, hogy zsidó volt. Ki vásárolt volna azokban az időkben képet olyan festőtől, aki rendezetlen vallási körülményei mellett még abban is bűnös volt, hogy merész és félvilági aktok helyett öreg talmudistákat festett éjjeli lámpafénynél, rongyos, beesett arcú, víziószerű jesiva-növendékeket, lobogó pájesszel, kaftánban és Rácheleket, meg szenvedőarcú, ráncolthomlokú, öreg zsidó anyókákat? És nemcsak a földi javak hiánya volt itt a baj, de üldözték is a nagy festőt a zsidósága miatt. Szinte hetenként akadt egy-két újság, amely nekiment, feketelistára tette nevét és műveit és egy ízben még az uccán is megtámadták.

Pedig a nagy zsidó festő az igazi zsidó felfogás szerint nagy vétekben is élt. Fiatal, szép és vele mártírszerűen szenvedő felesége keresztény hitű volt. Annakidején épp egy azóta híressé vált zsidó tárgyú képe fő nőalakját festette róla, akkor szeretett bele. Szegény asszony, aki ennek a ferde helyzetnek minden reáháruló következményeit vállalta, anyagi türelemmel nézte a lassú pusztulást. Mosolyogva tagadta le az ura elől a háziúr felmondó-leveleit és amikor a villanyt egy nap kikapcsolták, azt hazudta betegen fekvő urának, hogy rövidzárlat történt...

Ilyen körülmények között jutott eszébe egy nap a festőnek, hogy elküldi az asszonyt a hitközség hatalmas elnökéhez, akit minden szigorúsága és szűkkeblűsége dacára is belátásos, jó embernek és művészet-kedvelőnek híreszteltek. Mi lenne, ha ehhez bekopogtatna az asszony és elpanaszolná a töméntelen bajt, rengeteg méltatlanságot?

Az asszony, aki imádásig szerette az urát és aki engedelmességhez szokott, szó nélkül ráállt. Csak tétovázva, bizonytalan hangon kockáztatta meg halk félelmét:

— És mi lesz, ha rájön, hogy nem vagyok zsidó asszony? Hogy nem vagyok közületek való? Mert hogy azonnal észreveszi, az bizonyos. Hisz egy olyan öregúrnak éles szeme van ilyen dolgokban s meg is érzi... Ne haragudj, nem bántani akarlak, de...

A festő, aki bizonyos fokig maga is átérezte az asszony aggodalmaskodását, elgondolkozott. Aztán gyöngéden, vékony, finom fehér kezével megsímogatva az asszony elsötétült homlokát, így szólt:

— Nem tesz semmit, szívem. Te valóban nem vagy zsidó. Nem is akarom, hogy másnak nézzenek, mint ami vagy. Itt csupán az a kérdés, vajjon igazi zsidó-e a hitközség elnöke, vagy sem? Mert, ha igazi zsidó, akkor valóban nem állhat rendelkezésére a zsidó polgárok keserves pénzéből egy keresztény asszonynak, amikor annyi nélkülöző zsidó asszony van. Ha nem igazi zsidó, akkor ugyanez a helyzet. Akkor hipokrizisből tagadja meg egy nem közülünk valónak a megsegítését. Ez az érem egyik oldala. De viszont: ha igazi zsidó, akkor jó ember is és a jó zsidó nem bünteti meg az egyik embert a másik vétkeért...

Menj hozzá nyugodtan és tárd fel a helyzetet...

Így történt, hogy az asszony másnap, a déli órában, felöltözködött, hogy elmenjen a hatalmas elnökhöz. Egyszerű, egybeszabott sötét ruhájában, karcsú alakjával úgy hatott, mint egy forró Rubens-látomány. Kis fekete bársonybarettje alól szabadon lengtek elő húza-szőke fürtjei. Amikor megegyeszer egy utolsó tekintetet vetett a tükör felé, megszólalt az ágyból az ura:

— Édes szívem, azt az aranykeresztet a nyakadon... azt talán mégse volna helyes otthagyni... mégis csak kellemtelen érzést válthatna ki... egyenes kihívásnak tekintetné...

Az asszony végignézett magán, gyengén elpirult, ösztönszerűen végigsímított a nyakán:

— Drágám, magam is gondoltam erre. De ettől az emléktől egy órára sem tudok megválni. A hőmálásom napja óta hordom... képtelen vagyok... Inkább el se megyek, ne haragudj... — mondta, kissé már síró hangon — hisz úgylis hiába...

A festő megnyugtatta:

— Szó sincs róla, angyalom, hogy megválj tőle. Sőt, az a vékony, finom kis aranylánc nagyon jól fest ezen a hófehér nyakon. Hanem gyere csak ide! Így ni — és a kis aranykeresztet hátracsúsztatva, elrejtette a sötét ruha vastag ráncai közé. — Most ott is van a kereszt a nyakadon, meg nincs is ott...

*

A hitközség nagy folyosója hemzsegett az emberektől. A székeken töpörödött öreg asszonyok, vén, reszkető kezű zsidók; odébb állongálva, minthogy kevés volt a szék, egész csomó várakozó, ezek széles gesztusokkal, hangosan beszélgettek. Valami szegény dobutcai családról volt szó, amelyet ma reggel akartak nyolc gyermekestől kilakoltatni s az elnök most sietve küldte oda nekik a szükséges összeget. Amikor a szolga egy-egy pillanatra láthatóvá lett, nekirohantak, mind egyszerre akartak bejutni az elnökhöz, apróbb, na-

Pillanatfelvétel Nahallah leányfarmból

gyobb hajukkal, kéréseikkel. Bizony, nem valami finom, úri milió volt ez, a szegénység, a szenvedés reszkető, torkot, szívet fojtogató légköre.

A festő felesége megszeppenve, megfélemledve húzódott meg az egyik sarokban. Rendes külsejével, fiatalságával, halk egyéniségével valahogy kirítt a környezethől. Bátortalanságában azt sem tudta, kihez forduljon itt, ahol mindenkiről lerí a könyörgés, a szenvedés. Már éppen arra gondolt, hogy legjobb lesz dolgavégezetlenül hazamenni. De most végre feltűnt a szolgának, aki hozzálépett és megkérdezte, mit akar?

— Az elnök úrral szeretnék beszélni, — mondta akadovva az asszony — igen fontos ügyben.

A szolgáknak, különösen a hitközségi elnökök szolgálainak éles szemük van. A szolga végignézett a láthatóan kínban vergődő nőn és megszokott fahangján megkérdezte:

— Segély? Mert segélyügyben ma már több számot nem adunk ki.

Az asszony érezte, hogy ezt a súlyos valóságot itt, ez előtt a szolga előtt, lehetetlen így, egyszerűen bevallani. Hirtelen átgondolta a helyzetet és minden tagjában reszketve, de mégis keményen a szeme közé nézve, bemondta az urának, a nagy festőnek a nevét és kérte, jelentené őt be az elnök úrnak.

A szolga egykedvűen odébbállt, egy darabig még ott izgett-mozgott a kéregetők közt, majd eltűnt az elnök fogadószobája irányában.

Nehezen mult az idő. Az asszony most már kissé józabbul kezdte mérlegelni a helyzetet. Ahol a szolga ilyen kimért, ott a gazda is csak ilyen lehet. Amilyen a szolga, olyan az ura. Bizonyára nem is fogadja majd. Ami talán még jobb is, mint a másik eset. Mily gyötrő lesz, ha bevezetik és ott kiderül az a bűn, amit ilyen helyen ő a legnagyobb bűnnek érzett. A föld alá kell majd sülyednie. Hogy nem zsidó létére kérni jön a zsidósághoz... Hideg szaladt át a hátán. Aztán szinte megvigasztalódott abban a reményében, hogy ez a kíméletlen, zord külsejű szolga tán el is felejtí őt bejelenteni. S ettől a gondolattól kissé megkönnyebbült. Szegény urára gondolt, arra az istenáldotta nagy

művészre, aki most otthon egyedül van, ott fekszik szenvedőn, betegen az ágyban és feldulva gondol az ő küldetésére, s az eredményre, amelytől a nyugalom, a kenyér, a gyógyulás, annyi minden függ... Hisz semmitől se retten vissza az uráért, lám, még ezt is, amire sohase hitte volna magát képesnek, még ezt is magára vette...

Ebben a pillanathban megállt előtte a szolga. Most már egészen más tekintettel nézett rá, meghajolt előtte és tisztelettel jelentette:

— A nagyságos asszony van soron, az elnök úr kéreti.

*

Egy óriási, iratokkal zsúfolt, régimódi íróasztal előtt hatalmas karosszékben hetvenéves, pirosarcú, őszfejű úr ült. Így fogadta.

Az asszony apró lépésekkel közeledett. Az elnök gyenge hangon, a mellette álló székre mutatva, így szólt:

— Foglaljon helyet, nagyságos asszonyom. Bocsásson meg, hogy váratтам. Ez egy méhkas itt kérem, rengeteg ember jön hozzám. Nem könnyű hivatal ez. Miről van szó, nagyságos asszonyom?

Az asszony szíve dobogása lenyomta a nyelvét. Az elnök néhány szava nem volt ugyan riasztó, de átható, mély tekintetéből annyi erő, öntudat és hatalom sugárzott, hogy elzsibbasztotta egy pillanatra. Aztán erőt vett magán és lassan gördülő mondatokban előadta jövetele célját, az ura betegségét, anyomasztó gondokat...

Az elnök hallgatta. Két kezét összekulcsolva tartotta, úgy nézett az asszonyra. Amikor az már befejezte a mondókáját, hosszú, kínos csönd támadt. Az elnök úgy kapcsolta beléje a tekintetét, mintha többé le sem akarná venni róla. S az asszony, mélységes zavarában, a haljóslatú csend idegeket őrlő kínjában nem tudta, mire vélje ezt a szűrő tekintetet. Úgy érezte, hogy a következő pillanathban összedől a világ. Nem tudja, újra kezdje-e a mondókáját, vagy hallgasson el végleg, ugorjon föl és szaladjon ki ebből a rettenetes, nyomasztó levegőjű szobából... És lassan, anélkül, hogy tudná, megeredtek a könnyei, lassan, le a ruhájára, a kezére és ebben a kínos némaságban hirtelen dermesztő érzés fogta el, érezte, hogy hátul, a nyakkivágásnál előbuggyan valami a gallérja alól és előrehull... előre, a vékony lánc finom szemein legörög, rendes helyére, a nyakára, az álla alá: a kis aranykereszt...

A csend egy árnyalattal még mélyebb lett. Az asszony behúnyta a szemét... elállt a szíve... a keze megmerevedett... hangos zokogásra fakadt...

Az elnök most megmozdult székében. Öreg kezét fel emelte s a félúton megakadt kis keresztet megfogva, finom mozdulattal eredeti helyére csúsztatta.

— Így ni, — mondotta, — édes lányom, most van a helyén. És kérem, egyáltalán ne izgassa fel magát. Én tudtam, hogy ön... hogy ön nem zsidó. Mi mind tudjuk ezt, akik a maga urának nagy és őszinte tisztelői vagyunk. Hja, az az ő bűne. Viszont az ön dicsősége, hogy oly legendásan gondos és jó feleség. Épp nemrég is hallottam erről beszélni. Egvéhként a maga urának egy festménve ott függ a legszebb szobámban. Valamelvki kiállításon vásároltam. Gyönyvörű kép. Nagv tehetség az ön férje. És a zsidóság megbecsüli a tehetségeit. Kérem, tessék itt az utalvánv. Ez az összeg egyelőre segít önökön. Majd az ünnepek előtt még gondolok magukra. Jobbulást a férjének.

S amikor az asszony ámulva fölkel, hogy távozzék, az öreg ismét felemelte a kezét és a kis aranykeresztet megfogva, most már visszaesúsztatta, hátra, a ruha ráncai közé:

— Mégis, így, ha innen kimegy, ennyi ember előtt — mondta kedves hangon — ennyi zsidó előtt...

Mikveh Jisrael kapuja, mely előtt Herzl köszöntötte Vilmos császárt (Dr. Róth Jenőné felvétele)

Ben-Cvi szobrai

DR OLGA SCHATZ (JERUZSÁLEM): BEN-CVI

Az erő szobrászművésznének jellemeztem őt, amikor műveinek első nagy sorozatát a *Mult és Jövő* hátsábjain bemutattam. Azóta újabb alkotások egész sorával tovább emelkedett ezen a vonalon Ben-Cvi művészete. Az a félmillió látogató, akik a telavivi kiállításnak hatalmas haladásról tanuskodó pavillonjait végigjárták, méltán gyönyörködhetek abban az impozáns szoborműben, amellyel Ben-Cvi a *hazai termelés* megkapó szimbolumát adta. Magvető férfiú lép mintegy szikláról-sziklára és elhinti a termékenység áldását a kopár ősi talajon, amelyet a hazatérő nemzedék megelevenít és új életre kelt. Mozdulatában csupa erő és akarat, elszántság és diadalmaskodó sugárzás. Mintha Kirjat Anavim, vagy Galilea sziklás földjén, köves hércein keletkezett volna Ben-Cvinek ez az alkotása, amely egy feltámadt ifjú generációnak újjáépítő törekvését jelképezi. És talán ennek a szobornak mintegy pendantja a városépítő *Diezengoff* szobra. Arcán a város lüktető ereje, lendülő tempója. az az akarat, amely a sivatag homokján 25 év alatt egy 100.000 lakójú gyönyörű várost varázsolt elő, iparal és kereskedelemmel és a modern technika minden vívmányával. A jubiláló Tel-Aviv alapítója és főpolgármestere energikus vonásai közül kiszökellnek a jószág és emberiesség sugarai. És mintha a szellemi erő szimbolumát akarná kifejezésre juttatni a művész *Semarja Lewin* szobrában, amelyből nemes páthosz és elmerülő gondolkodás szól hozzánk.

És erő és tartalom jellemzi Ben-Cvi valamennyi újabb portréját. Azt a finom kettős arcképet is, amely a rézből kovácsolt relief új technikájával lep meg bennünket. A női portrékban ez az erő finom lágysággal párosul, a munkakedv és energia merengő ábrándozással szövődik át. Egy-egy fejnek magasbaszökkenő tekintete, nyakának kinyúlása, homlokának fölfelé tartása nem büszkeséget akar ábrázolni, hanem valahogyan a „sursum corda“, „fel a szívvel“ eszménynek óhajt kifejezést adni. Aminthogy a vonalak szét-töredezettségében is nem diszharmoniót, hanem ellenkezőleg az egység szintétikusságát, összetettségét akarja ábrázolni. Ben-Cvi művészi fejlődésének újabb állomásához jutott el és várakozással tekinthetünk pályájának további haladása elé.

Kiemeltem már legutóbb is, milyen büszke volt boldogult Prof. Borris Schatz a Bezalelnak erre az öserejű tanítványára. Mikor Amerikában járt, ahol élete tragédiája érte utól, nagy művének, a Bezalel-művészi iskolának feltámasztásáért kifejtett emberfölötti erőfeszítésében sarkalta az is, hogy annyi siker után ne roskadjon össze az az iskola, amely ilyen tehetséget juttatott a Szentföldnek és a művészetnek, mint Ben-Cvi. Most újra aktuális lett a Bezalel feltámasztása. Talán ezúttal több sikerrel fog járni. És az illetékesek most már be fogják látni, hogy a művészetért való áldozás szorosan hozzátartozik Palesztina újjáépítésének feladataihoz.

Jeanne (Anne Grey) látja a bolygó zsidót

A BOLYGÓ ZSIDÓ ÉS AZ INKVIZICIÓ FILMJE

Maurice Elvey, a híres francia filmrendező új nagy filmalkotással lép a világ elé. Conrad Veidt-tal a főszerepben megeleveníti a bolygó zsidó tragédiáját, amely Párisban óriási sikert aratott. A bolygó zsidó mondájának ősforrásából indul ki. A jeruzsálemi Prokonzul palotájában kezdődik a dráma és keresztülvonultatja a zsidó sorsot évszázadokon át. Különböző alakokban jelenik meg, Antiochiában, Palermóban bukkan fel, majd Spanyolországban az inkvizíció idején, mindenütt békét és megváltást keres; mindenütt kísértések fogadják, hogy megingassák hitében. Asszonyi alakok keresztezik az útját, fejedelmek kegye felemeli és újból a mélységbe dönti, ellenség keze sujt reá, kínok gyötrik, csak a máglya váltja meg szenvedéseitől. Megengesztelve, megdicsőülve száll fel a lelke a tűzből és a végső apotheózisban örök nyugalom áldása int feléje. Conrad Veidt és Peggy Ashcroft nagy művészettel jelenítik meg a film főfiguráit, a rendezés felejthetetlen jelenetei közül kiemelkedik az inkvizíciós törvényszéki tárgyalás, melyen a bolygó zsidó méltóságteljesen áll elfogult bírái előtt és az utolsó fellebbvitel, melyben a bolygó zsidó emberi nagyságban felmagasztosulva fejezi be élete tragédiáját.

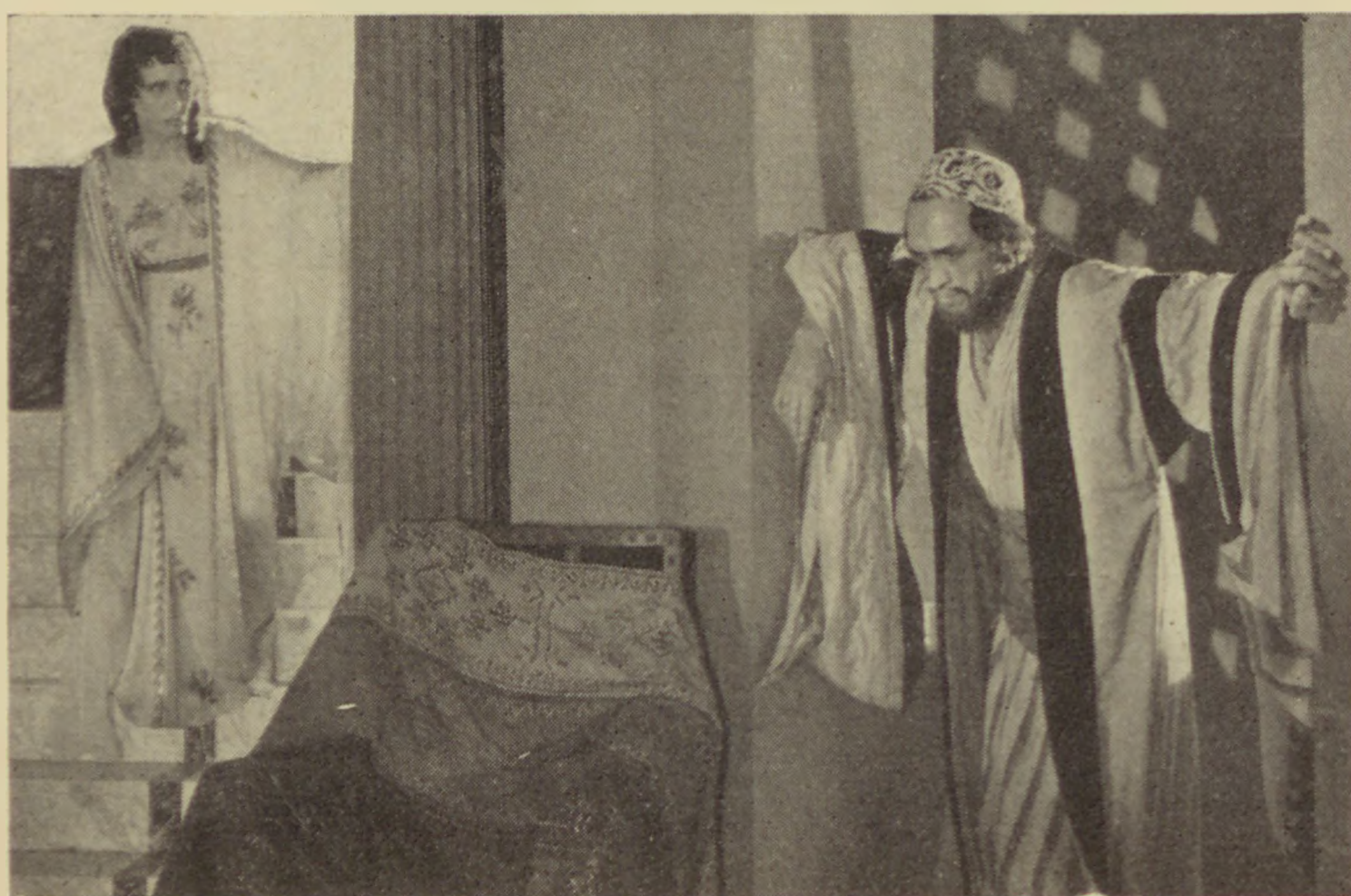
Közben a hatásos jelenetek egymást felváltó sora tartja állandó feszültségben a néző lelkét. A megrázó dialóg Mathatias és Judith között, aki az ellenség gyalázatától akarja megmenteni sujtott népét. A tragikus megdöbbenés Jeanne de Beaudricourt szemében, amikor először látja meg a bolygó zsidó arcát. Az önmagával és lelkiismeretével vívódó Donna Quintana tanuvallomása, mely a bolygó zsidót máglyahalálra juttatja. A ravasz és kegyetlen Zapportes árulása, aki először leprás fiát gyógyíttatja a bolygó zsidót jelképező marannus orvossal, aztán hálátlanul feljelenti az inkvizíciós törvényszéknél titkos zsidózás miatt. A rendezés valóban remekelt.

A bolygó zsidó a máglyán

Donna Quintana (Peggy Ashcroft) vallomása megpecsételi a bolygó zsidó halálos ítéletét

*Judith és Mathatias
(A bolygó zsidó film egyik jelenete)*

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Zapportes kéri a marannus (titkos zsidó) orvost, hogy segítsen leprásbeteg fián. Miután ezt megtette, nemsokára denunciálja őt az inkvizíciós törvényszéknél

Matte Batavió (Conrad Veidt) az inkvizíciós törvényszék előtt, amely mint a zsidó vallás titkos követőjét máglyahalálra ítéli

Pillanatfelvételek Mismár Haemek szentföldi kolónia gyermekfarmjáról

DR WINKLER ERNŐNÉ: A ZSIDÓ GYERMEKJÁTÉKRÓL

Érdeklődésre tarthat számot, hogy *valaha mivel és hogyan játszott a zsidó gyermek*, minek örült, mikép ünnepelt.

A Biblia az egykori népek felfogásával szemben a gyermek értékelésénél is messze kimagaslik. *Míg az ókor a gyermekben csak a tulajdont látja, addig a biblia embere, Isten áldását szereti a gyermekben*, igyekszik azt egyénisége szerint nevelni és különös gonddal figyelni fejlődésének minden mozzanatát. Evéghől öröködik játékaik felett is.

A héberben „sá-ásua“ szó *cirógatást*, simogatást jelent, kézzel való gyengéd érintést, további értelemfejlődésében gyermekekkel való gyengéd játszadozást, csitítgatást jelent. A próféták korában és később a Talmudban nagyon kedvelt dolog volt a gyermeksereg körében az eleven állatokkal való játszadozás. Így mutatja ezt Ezsajas XI. 8—9. Ügylátszik főképen a leányok szórakozása volt, mint azt Jób könyvében olvassuk. „*Játszhatsz-e vele mint a madárral és megkötd-e leányaid számára.*” (Jób 40—29). A rómaiak ismerték is a kedvtelés e fajtáját. Éppen úgy, mint a mai gyerek tudattalan kegyetlenséggel gombostűre szurkált ritka fajtájú pillangókat és hogarakat gyűjt. A Misna említi a szöcskével való hasonló játékot. Ügylátszik a gyerekekhől az ókorban sem hiányzott a rombolás kedve. Hogy ez helyes irányba terelődjék, gondolkodó anyának azt a tanácsot adják a régi bölcsök, hogy adjon nagyobb gyermeknek, eltörésre szánt edényeket, melyeken kedvét tölthesse. Voltak azonban ilyenek mellett törhetetlen játékaik is. Ilyenek voltak a *csörgők*, melyeket az egész kis gyermekek nyakába aggattak, vagy pedig a bölcsőre kötöttek, hogy őket álomba ringassa. A tanítás kezdetét is ilyen csengők jelezték. Ezeket azoknak a kendőknek a sarkára kötötték, amelyekben a templomba vitt könyvek voltak csomagolva.

Már a Talmud idejében a gyermekek játékukkal sokszor a felnőttek életét utánozzák és ezáltal önmaguk előtt is felnőtteknek tetszenek. Ami a kellékekhől hiányzik, azt a képzelet pótolja. A Talmud két ilyen játékot ismer.* Az egyik profán, a másik vallási jellegű. Amaz abból állott, hogy a gyermekek diószerű kemény gyümölcsök héját kifúrták és edényt, vagy pedig két egyenlő részre osztva, mérleget készítettek belőle. A vallási jellegű Talmud-korabeli játék gyermekektől szerkesztett temetési mondás, szinte drámai formában végrehajtott temetési szertartás volt,

* Löw: Die Lebensalter in der Jüdischen Literatur. 80. old. és köv.

amellyel kimúlt szöcskéknek, vagy más kis állatoknak végisztességet rendeztek. Nagyon rövid ideig tartott a zsidó gyermek kötelességektől mentes gondtalan szabadsága. A zsidó házban nem lehetett elég korán a kisgyermeket a vallási törvények teljesítésére nevelni, amire minden eszközt megragadtak. A középkori anya vallásos dallamokkal ringatja álomba kisedét.

Sokszor héber imádság vagy szentírásbeli versek ezek a bölcsődalok, amelyeknek hivatása, hogy ma még csak álomba ringassák a kicsiny emberpalántát, de később ébren tartsák a serdülő ifjút, az elnyomatás, a szenvedések sötét éjszakájában. Még a talmudi korból származik az a szokás, hogy a hetek ünnepén, az egykori kinyilatkoztatás napján, vitte atyja először kisedét a templomba, mely egyúttal az iskola is volt. A gondos atya az úton imaköpenyével védően burkolja be a gyereket, hogy megvédje az ártó tekintettől. Odaérkezve a tanító a gyermeket karjaira veszi és egy fából vagy pergamentből készült táblácskát mutat neki. A kis táblácskán az alefbét 4—4 betűjéből alkotott szó van felírva és több más bibliai idézet mellett még ez a mondás is. „*A tan legyen az én hivatásom.*” Az alefbét betűit és a bibliai verseket előbb előlről, majd visszafelé is elolvassák, azután *bekenik mézzel*, hogy a gyermek az isteni ige édességét értelmi fokának megfelelően szemléltetően érezze. Süteménnyel is kínálták azután a kisfiút és pedig: liszt, méz, tej és olajból készített lepénnyel, melyeken Ezékiél próféta következő szavai voltak láthatók:

„Ember fia fogadd bensődbe e tekercsbe írott tant, melyet én neked adok, magamhoz vettem és édessége olyan volt szájamban, mint a méz.” (Ezékiél III—3).

A süteményen kívül keményrefőtt tojást is adott a tanító a gyermeknek, mely tojásheján a 119. zsoltár néhány verse volt látható. Miután a tanító a fiúval fogadalmat mondott a feledékenység ellen és elolvasta a feliratokat, a süteményt s a tojást elfogyasztották. Sok helyütt még a múlt század első felében is szokás volt, hogy a héber betűk eredményes elsajátítása céljából az *egyed betűket mézeskalácsból is elkészítették, melyet, ha a gyermek az illető betűt megtanulta, jutalmul megkapott.*

Lengyelországban ma is szokás, hogy az apa, ki aznap kíséri először iskolába gyermekét, mandulát és mazsolát oszt ki fia iskolatársai közt. Hogy a gyermek tanulókédvét fokozzák, pénzdarabot tesznek a gyermek könyvébe, ezt mondván, hogy az angyal csusztatta azt oda, szorgalmának megjutalmazására.

Zunz említi,¹ hogy a zsidó gyermekjátékok a középkorban mindig annak az országnak szokásaihoz alkalmazkodnak és ahhoz hasonulnak, ahol a bolyongó zsidó éppen tartózkodik. Ez a megállapítás azonban csak a francia és német zsidóságra vonatkozik, mert itt az eredeti zsidó emlékek nagyon hamar elmosódtak. A keletebbre fekvő országokban, mint azt Löw említett könyvében megjegyzi, így például Magyarország egyes vidékein sokkal tovább, egészen napjainkig, fennmaradtak. Galiciában, ahonnan hazánkba is elszármaztak, éppenséggel virágzásban vannak még. Némelyike megdöbbenően régi eredetű és érdekes volna kutatni, hogy milyen úton került a zsidókhoz, mert a héber elnevezés nem kell, hogy megtévesszen, amennyiben ez csak bizonyos nemzeti színt kölcsönöz a talán idegen eredetű játéknak. A játékok helyszíne legtöbbször a templomudvar és a chéder, az iskola volt, de csak a fiúk játszottak itt az órák közti szünetekben. A leányok otthon játszanak. Ilyen iskolai szórakozás egyik módja az úgynevezett mesterember játék, mellyel rendszeren akkor mulattak, ha a tanító nem volt odahaza. Ebben mindegyik fiú választott magának egy mesterséget, melynek jellemző mozdulatait utánozta a játszó társaság fejének, az úgynevezett rebbenek jeladására. A „rebbe“ elnevezéssel illették a gyerekek egy másik játéknál is a vezérüket. E kissé durva játék abból állott, hogy egy sorshuzás útján kijelölt gyerek az ilyen rebbe térdére ült, ki befogta annak szemét, hogy ne lásson. Ezalatt a többi gyerekek addig üthették, míg csak ki nem találta, hogy ki volt a tettes, mikor is az illetőnek kellett társát felváltania. Igen jellemző, jegyzi meg Löw² az akkori pedagógiai elvekre, hogy a zsidó tanuló ifjúság egy olyan játékra, ahol ütik őt, nem talál jobb elnevezést, mint a tanító, azaz: „rebbe“-játék.

Már szinte feledésbe ment a gyermekek egykori nagy mulatsága, a falábakon, az úgynevezett kecske- vagy gólyalábakon való ugrándo-zás. Ennek a középkorban oly kedvelt, de már kivesző fogalomnak tudományos neve: Astralgus. Úgy hallottam, hogy Békés megyében még most is és az erdélyi falvakban télen, sáros időben járnak ilyenén s zsargon szóval stelninek nevezik.

Eléggé változatosak a lengyel zsidó gyermekek játéka is.³ Télen a chederben acéltollakkal játszanak páros vagy páratlant. A különböző gombjátékokban a leányok is részt vesznek. Rossz időben, mikor is a gyermekek a szobába vannak szorítva, nagyon kedvelt dolog a kártyázás. Ezeket lemezpapírból vagy egyszerűből maguk csinálják. Az általános ismert 21-eshez hasonló s egy másik úgynevezett 31-es játékot játszanak. A malom és sakkiáték is nagyon kedvelt játék náluk. Érdekes, hogy mind a kettő már a középkor elején ismeretes játék volt. Sakkot a lengyel gyerekek parafa bábokkal játszanak. Érdekes eredetű szokás volt, hogy a gazdag emberek szombat-ra ezüst figurákat készítenek maguknak a nap tiszteletének kifejezőjeképen. Ebből az a felfogás alakult ki, hogy szombaton csakis ezüst figurákkal szabad játszani, miért is ezeket már a XVI. században nem játék, hanem vallási tárgyaknak tekintették. A lengyel gyerekek igen ügyes fonáljátékokat is játszanak, sőt hűvészkednek is ezekkel. Ilven fonáljáték az úgynevezett *Atl Batliáték*. A gyerekek ujjakon kifeszített fonalból a legkülönbözőbb figurákat, sütemény, hold, víz, tükör, fűrés, seprő alakokat csinálnak.

¹ Zunz: Zur Geschichte und Literatur. 173. old.

² Löw: Die Lebensalter in der Jüdischen Literatur. 289. oldal.

³ K. Lilienthal: Das Kind bei den Juden: Mittheilungen f. jüdischen Volkskunde.

Csergő Hugó: Londesz Eleknek*

Londesz Elek negyvenéves ujságírói jubileumára íródott ez a vers, mely most már csak emlékezetét fonja a kegyelet koszorújába.

*Öreg barátom, ujságíró-kartárs,
Ki tollal, robottal negyven éven át,
Robbant köröttes gránát, ágyú, kartács,
Te szőttesd halkan bölcs meséknek fonalát.
Mesevilág... Firduzi tarka, színes álma
Átringatott az élet annyi bú-baján.
A te világod: a mesék világa,
Gyermeknek így maradtál éltes alkonyán.*

*Nem fölfelé, csak befelé vont vágyad:
Mélységek mélye nemes ércet rejteget,
És önmagadban mindig megtaláltad,
Mit emberektől megtagadnak emberek.
Te rájöttél, hogy senki úgy nem adhat
Beteljesülést önmagunknak, mint magunk:
Nem rabja, — ura voltál álmaidnak,
S legszebben akkor élünk, mikor álmodunk.*

*Bölcs álmodó, versköltő, ujságíró,
Nem máglyagyújtó, — csöndes mécseségető,
Nem koncert versenyt marakodva vívó, —
A te virágos kerted: emléktemető,
Virágos sírok békés, enyhe dombja
Megannyi végigálmodott álmot takar:
Boldog, ki álmok közt jár andalogva
S míg él: elérhetőnél többet nem akar.*

*A harcos ujságírók közt te voltál
A balzsamontó jószág, béke harcosa.
Szentség: a toll s a munkaasztal: oltár,
Hol gyűlölet nem vethetett lobot soha.
Vad szenvedélyek közt te bölcs maradtál,
Virággal viszonzottál rád dobott sarat,
Soha nem kértél, mindenkor csak adtál
S nem bántad, ha magad vetésén más arat.*

*Te, ujságírók közt is drága, ritka,
Te nem is életharcos, — álmrobotos,
Te megfejtéd, mily egyszerű a titka
A boldogságnak, melyért vágyunk áradoz:
Önlelkünk mélyébe merülve élni,
Mert önmagunkban minden megvan, ami szép s mi jó.
Mindig csak adni, adni, sohse kérni,
S álmodni úgy, mint te álmodtál, boldog álmodó...*

* A nemrég elhunyt polyhistor ujságíró sokat foglalkozott a zsidóság multjával és kultúrájával. Éveken át csereórákat váltott dr. Patai Józseffel, aki keresztény kolégáját a héber nyelvbe és irodalomba vezette be, cserében a tőle kapott perzsa nyelvoktatási órákért. (Szerk.)

PETERDI ANDOR: KÚNOS IGNÁC

Dr. Kúnos Ignác

hatnám, hogy tudósba oltott költő. Teli van zengéssel és gazdagon árad belőle az érzések és szavak ritmusa. Csodával határos a rimelő készsége, amit az utóbbi esztendőknél megjelent mesekönyveivel dokumentált. Ám ezek csak technikai jelességek, de lelke és fantáziája teszik őt vérbeli meseköltővé s ezek a szenzitív erények semmiképpen nem mennek tudományos munkásságának a rovására.

Ötven esztendővel ezelőtt kitüntetéssel nyerte el doktori oklevelét. Negyven esztendő óta tagja a Magyar Tudományos Akadémiának, az egyetemen pedig ez a 90-ik szemesztere. Valamennyi jubiláris dátum, amely mögött egy kivételesen munkás és eredményekben nagyon gazdag élet rejtőzködik. Kúnos Ignác egész pályafutása során szerényen került a hír és az elismerés hangos attribútumait. Nem jubilált, nem ünnepelt, s nem hivalkodott külföldi sikereivel, csak dolgozott, kutatott, írt tudóshoz méltó defenzív tartózkodásban.

Kúnos Ignác 1860-ban született Debrecenben. A debreceni ref. kollégium neveltje és így érthető, hogy stílusa is debreceniesen magyaros. A budapesti egyetemen Budenz és Vámbéri tanítványa és az ő ösztökélésükre ment a török keletjébe, hogy annak teljesen ismeretlen folklorját felkutassa. Öt esztendőt töltött az európai és kisázsiai Törökországban és jórészt a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelentek meg kötetei, melyek a török népköltésnek szerencsés kézzel feltárt kincseit mutatja elénk. Több kötete jelent meg Németországban, egy terjedelmes könyve a pétervári orosz akadémia kiadásában, több kötete angol nyelven Londonban s ugyancsak török nyelven írott könyvei Sztambulban, melynek egyetemén sorozatos előadást tartott török hallgatóságnak a török folklorról. Munkái, amelyek a folklorista író överjét alkotják a következők: *Adakálé mesekertje*, *Boszporusi tündérvilág*, *Nipponország naposkertje*, *Hellász tündérbirodalma*, *Nipponföldi monda-világ*, *A török hodzsza tréfái*. Idegen nyelven megjelent munkái: *Forty-four turkish fair tales* (London). *De la poesie populaire turque* (Sztambul). *Les berceuses turques* (Sztambul). *Türkische Volksmärchen aus Sztambul* (Leiden) stb.

Ime ezek azok a könyvek, amelyek csak a legutóbb jelentek meg, de egy egész kis könyvtár telnék ki az írott és a katedrán elhangzott munkásságából, amit Kúnos Ignác egy fél évszázad alatt kutatásai eredményeképp és saját magából kitermelt.

Ma a Magyar Kir. Keleti Akadémia nyugalmazott igazgatója és tudomány-egyetemi c. ny. rk. tanára. Írói mun-

kássága a tudóséval kapcsolatos. Formaérzéke és stilusbeli készsége az irodalom felé terelték és nyugdíjaztatása óta. a Keleti Akadémia megszüntetésével, egész sorát indította meg keleti mesegyűjteményei kiadásának. Javarésze ritmussal prózában van írva, egy kötete pedig: a „*Mosolygó napkelet*“ versekbe van foglalva. Kóstolónak ideiktatunk két jellemző strófát e kötetből:

Cseresznye színt hadd rikítson
Sápadt ajkad,
Hervadásod hófehérre
Halványítsad;
Szemöldököd íve, rajza,
Színesedjék
Szemed alja mámorosan
Kékesedjék.

Tél túl tengő termetedet
Tedd ciprussá.
Színefakult fürteidet
Hullámossá.
Fejed körül fátyol lengjen,
Igéretes,
Testhez álló selyemöltő
Igézetes.

A versben az van megírva, hogy a halál angyala megjelenik Hodsáék házában és a hitves sir ura kórágánál, aki bölcs és elhaló hangon szól parancsszava fenti verszetben háreméhez, hogy öltözködjének ki ragyogó szépségben, hátha helyette őket viszi el magával. Így vonul végig a török népköltészet derűs-borús humora az egész kötetben, csengő-bongó versekbe foglalva.

Kúnos Ignác most rendezti sajtó alá „*Mesemondó Gülü-baba*“ című újabb könyvét, melynek előszavából kiszakítunk egy megindító fejezetet, amellyel a legméltóbban fejezzük be a kiváló tudós és író méltatását:

„Tűnő éveim derűs-borús alkonyatán pedig, mikor a múltak emlékei feledésbe borulnak, a jövő reménykedései talajukat veszítik, íme egy újabb mesekötettel, egy magára maradt hamúpipőkével óhajtanám keleti mesekönyveim színes sorozatát befejezni. És miközben keresvén, kutatgatom tarka többféleségük egybevágyakozó rendjét és tartalmuk átabotásában válogatok, mintha holdvilági álomlátások áfijomos bódulatában kavarnának egybegyülemlő eszmélkedéseim.

Öt évtizedes gyűjtések és feljegyzetések kincsestára elevenedik előttem valóra. Kalifai káprázatok, padisáhi ragyogások szemvakító fényességei, halk szavú hodzsák és dervisek varázsló erejű bölcsességei, lengő fátyolkendők, testi lebernyegek tündéri meglibbenései, a keleti világ-mindenség színes ködképeinek tovatűnő szilhuettjei rajzának és zsongának át lelki mivoltomon és átittasodott képzelgéseimen.

Miközben pedig borongva rovom az én mesebeli világom ezüst derengésű útjait, megesik nem egyszer, hogy boszporuszi emlékezéseken keresztül, Budin vára rózsálgétes lankái felé tétovázgat el-elrévedező tekintetem.“

*

Mégsem hisszük el, hogy ez lenne a ma is még friss és tevékeny szellemű Kúnos Ignác hatyúdala. Ő az örök fiatalok közül való, akik lelküket s az ifjonti derű zomán-cát minden korukon át töretlenül meg tudják őrizni s bizonyos, hogy hazai és külföldi híveinek és tisztelőinek sok örömet szerez majd újabb és újabb munkáival.

DR PATAI ERVIN GYÖRGY: VITA A MEZŐN

Givath Brenner, 1934 tavaszán.

Legtöbben, ha a narancsliget szót hallják, egy fákkal sűrűn telenőtt, erdőszerű ligetet képzelnek el, narancsfát narancsfa mellett, egymást simogató ágakkal, amelyekről dúsan csüng alá az aranyárga termés. A valóságban azonban sokkal találóbb volna a narancsliget helyett a narancsmező kifejezés. A narancsos ugyanis tulajdonképpen mező, amelyen egymástól meglehetősen nagy, úgy 6—8 méternyi távolságra állnak a fák. A fákat kis földsáncok veszik körül, amelyek közé eresztik öntözéskor a vizet. Hogy a víz egész mennyisége a fa gyökereinek jusson, öntözés előtt ki kell irtani a közből felszökő vad füveket, amelyek néhol valóságos bokrokat alkotva veszik körül a fát. Ezzel a munkával telik el a pardeszban a március és április hónapja, hogy azután a megsérült földsáncocskák helyreállítása után májusban zavartalanul megindulhasson az öntözés.

A bozótos vadfü kiirtása nehéz és fáradságos munka. Givath Brenner száznegyven dunamos pardeszában heteken át dolgoztunk hatan, amíg elkészültünk vele. Reggel félhétkor álltunk neki és a munka folyt délután ötig, közben másfélórás ebédszünettel.

A hat pardeszmunkás egy sorban feláll egy-egy fasor elején és egymással párhuzamosan haladva megy végig a mezőn. Lassan, tempósan dolgozunk, egyik sem tör előre, de mind vigyáz arra, hogy ne maradjon hátra, így hát az egész munkássor úgy halad előre, mint a jól fegyelmezett katonák, vagy a begyakorolt tornászok széles sora.

Szerszámunk a „turijja“, rövidnyelű kapa, amelylyel csak egészen mélyre lehajolva lehet dolgozni, úgyhogy a munka ideje alatt felsőtestünk állandóan vízszintes helyzetben van. Ez a gyakorlatlan kezdőnek meglehetősen derékfájást okoz már az első órában, a másodikban hólyagok tűnnek föl a tenyerén, a harmadik óra vége felé pedig izomláz jelentkezik a lában és a karokban. Amíg ezek a tünetek tartottak, addig minden erőmet igénybevettem a munka, teljes figyelmemet koncentrálnom kellett, minden kiegyensúlyozásához és pár másodpercnyi pihenés után a lehajoláshoz és a munka újbóli felvételéhez az akaraterő jókora megfeszítésére volt szükség. Így ment ez néhány napig és ebben az időben nagyon büszke voltam rá, hogy lépést tudtam tartani a többiekkel, akik mind gyakorlott, kipróbált pardeszmunkások voltak.

De már az első hét vége felé megenyhült a helyzet. A hólyagok eltűntek, helyükbe kemény bőr képződött a tenyeremen, az izomláz megszűnt, a derékfájás, a legsúlyosabb mindeme kellemetlenségek közül, csökkent és már csak estefelé jelentkezett.

Egy pihenéssel és sétával eltöltött szombat után — még soha életemben így nem élveztem az „oneg sabbat“-ot, a pihenés szombati örömét — újult erővel kezdtem hozzá a megszokott munkához. Karjaim könnyedén lendítették a nehéz kapát, a munka automatikusan haladt előre, nem kötötte már le a figyelmemet, úgyhogy lassanként hallani kezdtem, amit tár-

saim beszélnek. Előbb nem is vettem észre, csak most tűnt föl, hogy ketten, az egyik a jobboldalamon, a másik a balomon, munka közben csaknem állandóan beszélnek, vitatkoznak, a földdel párhuzamos testtartású felsőtesttel, földnekfordított arccal beszélgetnek egymással rajtam keresztül, engem szinte észre sem véve. Mintha csak érezték volna, bár sohasem éreztették, hogy nem vagyok teljesen közibük való, hanem csupán vendég és idegen, aki látni, megismerni és tanulni jött ide, akit felvettek és befogadtak ugyan, ábrahámi időkbe visszanyúló tradíciós vendégszeretettel, de akinek a teljes hozzájukidomulásához hosszú hónapokra, évekre lett volna szükség.

Zélig és Szicsuk. Fonetikusan írom le a két vitázó nevét, így hallottam őket számtalanszor egymást szólítani. Az egyik német volt, a másik litván. Az egyiknek családja volt, felesége és gyermeke, a másik nőtlen. Az egyik közülük tagja a „moacá“-nak, a kvuca tanácsának, vezetőségének, amelynek feladata elsősorban esténként összeülni és megállapítani a másnapi munkarendet, beosztásról gondoskodni a kvuca mind a háromszáz tagja számára, azután pedig, ezen a mindennapi feladaton túl, dönteni és határozni a kvuca nagyobb, súlyosabb kérdéseiben, a terjeszkedés, a beruházások, a gazdasági politika dolgaiban.

Hogy melyik a kettő közül a német vagy a litván, a chavér vagy a moaca tagja, a családos vagy a nőtlen, nem fontos. Mindketten a kvuca közösségének tagjai voltak, egyszerű munkások, akik rég elfeledték esetleges főiskolájukat és most csak egyért és egynek élnek: a kvucának. A kvuca és a föld szerelmesei voltak mindketten, az építés megszállottjai, akiknek minden gondolata, minden érzése a közösségé volt, a haladásé, a fejlődésé, az építésé.

És mégis vitatkoztak. Súlyos, komoly viták hangzottak el a mezőn a két földnekfordult ember között. A legkülönbözőbb tárgyköröket érintették, a legkülönbözőbb témákat tárgyalták meg, ideológiai problémák és praktikus kérdések egymás után kerültek napirendre, miközben a munka haladt, a nap süttött és a gaz hullott.

Én pedig hallgattam a vitázókat nap-nap után. türelmes, szerény tanítványként, aki nemcsak kézművét tanulja el mestereitől, hanem megismeri munka közben felfogásukat, nézeteiket és véleményeiket, egyszóval mindazt, amit modernül mentalitásnak szokás nevezni.

— A moaca leközelebbi ülésén arról kell döntenünk, hogy fölvegyünk-e ötven újabb tagot a kvucába, vagy nem, — hallatszott egy reggel jobboldalamról — ötvenen kérték felvételüket, fiúk és lányok, Németországból. Az én véleményem az, hogy fel kell vennünk, be kell fogadnunk őket. A kvucának nőni kell.

— Nem vezethet jóra ez a túlgyors növekedés, — hangzott a válasz a baloldalamról — egy évvel ezelőtt százhuszan voltunk, ma háromszázan, a gyermekekkel együtt közel háromszázötvenen. És bár a legutóbbi csoportot már több mint félévvel ezelőtt vettük fel,

mégis még ma is csaknem több német szót hallani, mint hébert. A hebraizációs folyamat nagyon lassan és nehezen megy. A németek egymás között továbbra is németül beszélnek és csak az tanul meg héberül hamar, akinek gyermeke van. A gyermek kényszeríti szüleit, hogy héberül beszéljenek. de sajnos, kevés a gyermek...

— Bizony, ma még nem nagyon engedhetjük meg magunknak azt a luxust, amit a gyermek a kvucában jelent. Pedig csak valamivel följebbről tekintve már nem is luxus a gyermek, hanem életszükséglet. Az egész kvuca, sőt ezen túl, egész Erec Jisrael elsőrendű, legelsőbbrendű életszükséglete...

Milyen különös visszatérése a multnak, a rég le-tűnt korok eszméinek, életfelfogásának és világnéze-tének! Ugyanezek az emberek, ha Európában élnének most, Németországban, vagy Litvániában, szinte bizo-nyos, de legalább is valószínű, hogy egyáltalában nem gondolnának a gyermekre. „A gyermek — monda-nák legfeljebb — fölösleges erőpazarlás, gondok és bajok szülője szülei számára. Minek is, életünk szebb, könnyebb, gondtalanabb így, gyermek nélkül.” Így beszélne két fiatal ember akárhol Európában, de itt, az ősi föld évezredes eszméket kisugárzó közelében egészen más vélemények és szavak hangzanak fel, szavak és gondolatok, amelyek új formájuk mellett is olyan ismerősnek, réginek, ős-beidegzettnek tünnek. Igen, így valahogy beszélhetett Ábrahám a magtalan Sárahoz és ilyenformán szólhatott Jákobhoz kedvenc felesége, Ráchel, akinek méhe oly soká maradt el-zárva, míg végre megszülte fiát és nevezte Józsefnek, hogy tetézzé, újrázza az Ūr a gyermekáldását. És ugyan-ekkel a gondolattal eltelve, a beteljesült áldás boldog-ságában nézett végig Jákob, az első héber őskvuca vezére tizenkét fián, amikor a holdvilágos estén ős-szegyültek, hogy megbeszéljék a másnapi munkaren-det, kinek a feladata legyen a házi munka, ki menjen legeltetni a nyáját a zöld mezőkre, ki vadra vadászni, ki vizet meríteni és ki a frissen nyírt gyapjút eladni, be a közeli városba. Az apa és tizenkét fia mind tag-jai voltak ennek a hajdani moacának és feladatuk volt fenntartani, irányítani és fejleszteni azt a régi kvucát, amelynek hetven tagja később az éhség kény-szere alatt levonult Egyiptomba...

— Most újabb súlyos viták várhatók a tanács legközelebbi ülésén — kezdte jobboldali szomszédom másnap a beszélgetést —, a héten lezárjuk az évi számadást és ügylátszik meglehetősen fölösleg fog ma-radni. Most majd arról kell döntenünk, mire fordít-suk ezt a fölösleget. Újabb beruházásokra, esetleg újabb száz dunam narancsos ültetésére, vagy pedig az ellátás javítására, estleg lakóházak építésére.

— Egészen természetes, — hangzott nyomban a válasz a baloldaltól — hogy minden fölösleget gaz-daságunk nagyítására kell fordítanunk. Mi egész jól elleszünk még néhány évig sátrakban és barakokban, teljesen elegendő az is, ha csak kétszer hetenként eszünk húst, de a gazdaságot növelnünk kell minél előbb és minél gyorsabb tempóban. Földünk első-rangú a narancs számára, termésünk iránt nagy a ke-reslet, száz újabb dunam narancsos öt év múlva mai

jövedelmünk megkétszereződését jelenti. Akkor aztán sor kerülhet a házakra és a húsra...

— Igen, ha akkor nem lesznek ilyen tüzes építők, mint te. De ilyenek mindig lesznek. Ez a láz évről-évre terjed, nemzedékről nemzedékre öröklődik, amint már látjuk a régi kvucák gyermekeinél... De ha így folytatjuk, öt évet öt évre tetézzé, közben tönkremegyünk mi, nem fogjuk állandóan bírni ezt a tempót, ezt az életet tele nélkülözésekkel, fárad-sággal, amelyben az egyedüli öröm a munka kemény öröme... Itt van már most is az ideje annak, hogy elkezdjük kissé kímélni magunkat, hogy az állandó holnapra-gondolás mellett jusson egy-két gondolatunk a jelennek is. Öt év óta, amióta bevertük az első sátorcöveket a földbe és elültettük az első citrom-palántát, mindig azzal biztattuk magunkat, hogy az első teljes termés lehetővé fog tenni nekünk egy kis berendezkedést és egy kis megnyugvást... Öt éven keresztül csak gépek voltunk, robotosok, saját holna-punk rabszolgái... Most, mikor végre itt lenne a váravárt holnap, amikor végre megérték az első ara-nyos almák. most újra ki akarjátok tolni a várakozás, a nélkülözés, a kitartás idejét újabb öt évre?...

És folyt tovább a vita a mezőn, érvek és ellen-érvek sorozata hullámszórt át a fejem fölött. A vitá-zók nyelve ugyanaz volt, amelyen vitatkoztak és esz-mecseréltek két évezred előtt a szomszédos Jabneban a mesterek és tanítók, akiknek szavai kódexes tör-vényt jelentenek azóta és mind a mai napig felhangza-nak stereotip tananyaggyágyva a rejtett városok isko-láiban görnyedők ajkán. De nem azok a sápadt imi-tátorok, akik idegen nyelvekre fordítva próbálják megérteni a régi vitákat, tanulva és ismételve, az igazi utódai a szomszédos városka mestereinek, hanem ezek a munkások itt, akik mindennapi nehéz testi munkájuk mellett viszik és fejlesztik tovább a mindig eleven, mindig változó vitát, mint ahogy hajdan rabbi Jochanan, a kovács üllője és rabbi Jicchak, a cipész padkája mellől hangzottak el az akkor égőn eleven, azóta kódexszé merevült szavak. De nemcsak a vita külső körülményei ugyanazok, nemcsak az azonos nyelv és hely, nemcsak az azonos keret és alkalom, a testi munka teszi hasonlónvá a két vitát, emelik ezt a mait a hajdani közelébe, hanem a vita tárgyának azonossága. Mert akkor is és ma is a vitatárgy egy és ugyanaz: nem a taliszt találó kettőről volt szó akkor és nem az újabb narancsfákról van szó ma, mindez csak keret, külsőség, alkalom, ugyanolyan, mint a nyelv és a hely és a munka, az igazi cél és tartalom akkor is, ma is az volt, keresni és megtalálni Izrael fennmara-dásának, boldogulásának útját...

Előttem pedig kibontakozik a viták folyamán, a mezőn töltött órák alatt, az erős tavaszi napsütésben a kvuca egész épülete, összetettségében egyszerű szer-vezete, élete és fejlődése. Háromszázan vannak dol-go-zók, akik ellátják önmagukat, gyermekeiket és szü-leiket. Mert a kvuca bármely tagjának jogában áll kihozni szüleit, a kvuca befogadja és ellátja őket, ak-kor is, ha teljesen munkaképtelenek. Közös pénz-tárba megy a kvuca nyerstermékeinek eladásából be-folyó jövedelem és ugyanoda a külső munkára beosz-

tottak munkabére is. Mert a kvuca 1200 dunamja, narancsosai, faiskolája, istállói, tehenészete, baromfitenyészete, kovácműhelye, konyhája, gyermekkertje és építkezései nem tudják mind a háromszázat foglalkoztatni. Egy részük mindig külső munkára lesz beosztva, egyszer egy padeszt ültetnek a szomszédos nagybirtokosnak, másszor építkezés van Rechovothban, a Tágasság gazdag kolóniáján, majd pedig a leányokat küldik ki a katif, narancsszedés könnyebb munkájára. És amit ezek a külső munkára menők keresnek, az mind a közös pénztárba folyik, a nagy család közös kincstárába, amely a maga szilárd egészében erősen védi kifelé a saját, vagyis a kvuca érdekeit és így végül is komoly, számottevő tényezőt képez a palesztinai gazdasági életben, a kapitalista világrend keretében.

Ez a közös pénztár gondoskodik a kvuca összes kiadásairól. Ha új vetőmagra van szükség, vagy téglákra és cementre egy új épülethez, vagy elkopik és elfogy a közös ruhatár fehérneműállománya, vagy egynek Tel-Avivba kell utazni, hogy érkező fivérét fogadja, vagy egy fiú és egy leány összeházasodnak és egy kis nászutazást akarnak tenni, hogy egymás megismerésével párhuzamosan megismerjék az országot is, az összes felmerülő kiadásokat a pénztár fedezi. Ha valaki beteg lesz, a pénztár küldi üdülni, hogy azután teljes erőben és egészségesen térjen vissza, mint az a fiatalember, aki éppen ottartózkodásomkor jött vissza a svájci hegyekből, többévi kúra után szerencsésen kigyógyulva tüdőbajából. Külön moacaülésen szavazták meg ennek a hosszú üdülésnek a költségeit, többszáz fontot, mert nehéz volt a kvuca számára elvonni a pénzt a legszükségesebbektől, így hallottam a mezei viták folyamán, amelyek nem egyszer elbeszélésbe és emlékezések felsorolásába mentek át, de egy sem akadt a moaca tagjai közül, aki ellene szavazott volna és íme, megvan az eredmény, az ifjú egészséges és munkabíró, mint egy atléta. Más, kisebb ügyeket a rendes úton intéznek el, ha valaki például reumát kap a sátorlakástól, ami télen bizony nem mindig a legkellemesebb, mert ha a kettős ponyva nem is ázik át, de oldalról mégis beszivárog valami víz, akárhogy körül is van árkolva a sátor és a nedves levegő beleveszi magát a fáradt csontokba, akkor természetesen rögtön Tiberiásba küldik, ahol a pompás melegforrások és fürdők egy-kettőre újra talpraállítják a beteget.

Azután meg rátér a vitás referátum fonala nehezebb, mélyebb és kényesebb kérdésekre. Hallok egy esetről, amikor valakinél magánpénzt találtak és a moaca úgy határozott, hogy visszaesés esetében kizárják a kihágót a kvuca közösségéből, amelyet aláásott és megbontott, hallok egy másikról, amelyben a kvuca, illetőleg a kvuca iránti rajongás és ragaszkodás elválasztott egy házaspárt, amely két gyermekével együtt kérte felvételét és a hathónapi próbaidő letelte után a moaca csak az asszonyt tartotta beleillőnek a kvucába, mire az boldogan ottmaradt gyermekeivel, míg a férfi a szomszédos Rechovothban talált munkát és kenyeret és onnan látogat át időről-időre feleségéhez és gyermekeihez.

És sokszor szolgáltatott vitaanyagot a konyha, amelyen háromszáz munkás számára főznek és amelynek főztjével, sajnos, nem mindig voltak a fogyasztók elégedettek. De különösen sok vita folyt arról, hogy vajjon továbbra is fenn lehet-e tartani azt a mostani rendszert, amely szerint a kvuca a maga pompás svájci és hollandi teheneinek tejéből készített vaját eladja a „Tnuvá“-nak, a nagy kooperatív üzemnek, maga azonban Ausztráliából és Litvániából importált vaját eszik. Igaz, hogy a „Tnuva“ vajának ára éppen a kétszerese az ausztráliainak, de hát hogyan lehessen propagandát csinálni a „Tnuvá“-nak, mondván, hogy minden zsidó hazafias kötelessége ereci vaját fogyasztani, amikor maguk a termelők paradox módon nem teszik ezt, hanem külföldi árut vesznek?

A mindennapi életnek ezek a kis problémái képezték a mezei viták és beszélgetések tárgyát. De a szavak elmúlt évezredek árnyékában hangzottak el és jövőendő évezredek súlya alatt görnyedtek és így különös jelentőséget kapott minden hang, minden szótag. Ezek az emberek itt nemcsak a ma és a holnap problémáit vitatták, hanem az egész zsidó jövőőét. Minden szavukon, minden mozdulatukon, ha könnyedén hangzott és vidáman lendült is, érezni lehetett a felelősség súlyát, a felelősséget a zsidó jövőért.

Történelmi vidék ez és történelmi levegőt lélegzik. Kissé délre fekszik Ekron, az öt ősi filiszteus város egyike, északra Béth Dagon, amelyet a héberek Béth Dagannak, a Gabona Házának neveztek, amely azonban eredetileg Dagonról, a filiszteusok haltestű tengeri istenéről kapta nevét, nyugatra a tenger felé fekszik Jahne, a Tan és Törvény városa, amelynek megmentéséért egykor Jochanan ben Zakkaj kockára tette életét és koporsóba záratta magát, északkelet felé menve Ramlet találjuk, az arabok régi Homokvárosát, végül a Tel-Avivból idevezető országút mentén sorakoznak az új zsidó település legrégibb kolóniái, a nyolcvanas évek alapításai, Izrael Reménysége, Juda Birtoka, Cion Elseje, Cion Zászlaja és Tágasság, amelyeknek szimbolikus nevei egy romantikus kor jeleket és jelképeket kereső hajlamáról tanuskodnak.

Givath Brenner már egészen új alapítás, realitásokkal számoló, tárgyilagos emberek telepe, a neve sem fejez ki sokatsejtető szimbolumot, hanem két egyszerű szó, Brenner Dombja, mert dombon fekszik és hogy megörökítse Brennernek, a nagy héber írónak és szociálpolitikusnak emlékét, akit itt a közelben találtak meggyilkolva 1921-ben, az emlékezetes zavarágások idején, amelyek, akárcsak az 1929-iek, csak arra voltak jók, hogy a harmadik zsidó honfoglaláshoz az elmaradhatatlan vért szolgáltatassák.

Lankás dombon állnak tehát Givath Brenner szürke barakjai, fehér sátrai. Azok, a régiek is sátorlakók voltak, Jákob a maga hajdani kvucájával. De sátorlakó volt eleinte az Úr is, éppen abban az időben, amikor a legközvetlenebb volt a kapcsolat közte és Izrael között, midőn leszállt a dicsőség felhőiben, hogy szóljon és beszéljen Mózes-szel, az isteni férfúval. Ime a három sátor: Jákobé, a zsidó mult sátra, Istené, a zsidó hit sátra és a kvucáé, a zsidó munka sátra.

Mily szépek a Te sátraid, Jákob!

BENEDICUS: ZSIDÓ MEGJEGYZÉSEK PAP KÁROLY ZSIDÓ REGÉNYÉHEZ

Fenti cím alatt látott napvilágot a Mult és Jövő áprilisi számában egy cikk, mely *Pap Károly: Megszabadítottál a haláltól* című regényét zsidó szempontból bírálja. A bírálat kiindulópontja, szerintem, helytelen. Regényt csak irodalmi és művészeti szempontból szabad és lehet bírálni. Minden más szempont zsákutcába visz és vétek a szerző és regénye ellen. Ha valamely történeti regény az ó-korban és zsidó miljöben pereg le, akkor megkövetelhetjük, hogy az összbenyomás ódon és zsidó legyen, de a többit, így különösen a részletfestést bátran rábízhatjuk az író művészi felfogására és elképzelésére. Elég, ha a szerző nem vétkezik a köztudatban élő zsidó adottságok ellen, de nem kívánhatjuk tőle, hogy a régi bibliai és talmudi világot a teológusok szemüvegén keresztül lássa és azok szájaíze szerint írja le. Már pedig Veridicus ezt kívánja tőle, amidőn a régi zsidó papságot a szerző ellenében védelmébe veszi. Vannak sokan, akik úgy vélekednek, mint szerzőnk, hogy a régi, születési előjogon hivataloskodó zsidó papság nem állt mindig hivatása magaslatán és sokszor visszaélt jogaival.

Sohase tévesztendő szem elől, hogy a szerző regényíró és nem teológus. Ő regényt írt, melynek érdeme tartalmában, cselekvényében és gondolataiban rejlik, ódon színezete, biblikus nyelve, zsidó kerete ugyan jól hozzáillik a tartalomhoz, de mégis csak másodrangú fontossággal bír. Jó regényt nem lehet úgy írni, hogy a zsidóság apológiáját zengedezze a szerző, sem úgy, hogy a biblia vagy a talmud adataihoz egy regényes történetet ragaszt az író, hanem igenis úgy, ahogy a szerző a maga elgondolásával megcsinálta.

Már most követni fogom a bíráló egyes kifogásait, amelyek nagy része, szerintem, tévedésen alapszik. Azt állítja a bíráló, hogy a Tóra a szárnyasok közül csak a galambáldozatot ismeri. Tessék elolvasni Mózes III. könyvének 14. fejezetében a 49—52. verseket: „És vegyen (a pap) a (bélpoklos) ház megtisztítására két madarat... és vágja le az egyik madarat.” Ezek a szóbanforgó madarak nem voltak galambok. A Szifra magyarázata szerint ez a madár a „*Deror*” volt, ez pedig Rási értelmezése szerint nem volt más, mint a *fecske*. Tehát a Tóra ismer más madáráldozatot is, mint a galamb.

Hasonló eset, mikor szerző azt írja: „A barmokon, miket oltáromra viszel, ne legyen semmiféle iga, vagy hám nyoma.” És ezen a bíráló mód felett csodálkozik és rosszalását fejezi ki, mert ez csupa költemény, amit a biblia nem ismer. Hiszen ez sem volna baj, mert a regényírónak szabadságában áll ódon színezetű szokásokat vagy törvényeket kitalálni; de véletlenül itt ismét a szerző oldalán van az igazság. Tessék csak elolvasni Mózes IV. k. 19. fejezetét: „Ez a tannak törvénye, szólj Izrael fiaihoz, hogy hozzanak néked vörös tehenet, épet, amelyen nincs hiba, amelyre nem jött még járom.”

Ugyanilyen eset, amikor a szerző azt mondja, hogy a Sabbath a mozdulatlanság ünnepe és ezt a bíráló megrovója, holott a Biblia világosan mondja Mózes II. k. 16. f. 19. versében: „Lássátok, hogy az Örökkévaló adta nektek a szombatot, azért ad nektek a hatodik napon kétnapi kenyeret; *maradjon mindenki a helyén, ne menjen ki senki helyéből a hetedik napon.*” Ugyebár, ez elég világos? És ha a hagyomány utóbb a mozgási területet 2000 rőfnyire szabta meg, úgy ez még mindig elég korlátolt és szűk és semmikép sem mondható szabad mozgásnak, még akkor sem, ha az „*Eruw*” intézményét segítségül hívjuk. Lehet, hogy az, aki benne született és bele nevelődött, nem érzi ennek feszélyező voltát, de az aki kívülről kritikus szem-

mel nézi, nem fog fölakadni szerzőnek ama kifejezésén, hogy a Sabbath a mozdulatlanság ünnepe.

A bíráló erősen kifogásolja szerzőnek azt az elgondolását, hogy Ruthnak, egy eszelős asszonynak az az ötlete támad, hogy a frigyláda előtt akar szülni, hogy ez által magzatja csudagyermek legyen. Aki tudja azt, hogy a régi időkben a szülő nők Tórát is állítottak ágyuk elé a szülés megkönnyítésére, az nem fog ezen az ötleten fölakadni; mert Ruth mindössze azt teszi, hogy ahelyett, hogy a Tórát elhozná, ő megy oda a frigyláda elé, amit egy eszelős asszonytól nem lehet rossz néven venni. Egy régi anekdota ezt még jobban megmagyarázhatja: A melámed kihallgatja tanítványát, a lecke a tiltott madarakról szól. A tanítvány felsorolja őket: Ezeket ne egyétek meg a madarak közül: a sast, ölyvet, a keselyűt, a kányát, a sólymot, a hollót, a struccmadarat, a fecskét, a sirályt, a karvalyt, a kuvikot, a búvárt — és itt megakad, mert ezt a héber szót: „*v'esz hajánsuf*” nem tudja lefordítani. Egyszer csak hirtelenében rámondja: „*der meschügene Fisch*”. A tanító elszörnyűködik és felkiált: „Wie kommt der Fisch zwischen die Vögel!?” Amire a tanítvány ravaszul azt feleli: „*Dos ist doch sein Schigan*”. Itt is azt mondhatjuk: „*Das ist doch ihr Schigan*”.

A szerző erről a Ruthról azt írja, hogy a szülő nő tisztátalan és a frigyláda előtti szülése éppen tisztátalansága miatt nagy felháborodást és kavarodást idéz elő. Emiatt a bírálótól erős dorgatóriumot kap, holott Mózes III. k. 12. f. 1—3. verseiben ezt olvashatjuk: „Midőn egy nő magzatot hoz világra és szül fiúgyermeket, *tisztátlan legyen 7 napig...* s 33 napig maradjon meg tisztulásának vérében; semmi szenthez ne nyuljon, *a szentélybe be ne menjen.*”

Esijél akaratlanul gyilkosságba esik és e miatt a bírák megkövezésre ítélik. Ezen a bíráló erősen megütközik, mert a szerzőnek Esijelt a menedék városokba kellett volna utasítani, nem pedig halálra ítélni. Talán csak nem kívánja a bíráló, hogy a szerző a Biblia intézményeit és szokásait szolgai módon ismertesse, avagy felhasználja! Hiszen akkor vége volna minden költői szabadságnak!

Ugyanilyen helytelen bírálónak az a kifogása, hogy a szerző a többek közt ilyen héber neveket teremt, mint Elul, Hukoth, Besalach. Jobban szeretné, ha a szerző jól kitaposott utakon járna; holott a szerzőnek éppen eredetisége egyik kiváló érdeme. Mit szólna a bíráló, ha ezer év múlva egy író a mai korról történeti regényt írna és a hősenek Áprili lenne a neve, a másik szereplőt pedig Montagnak hívnák, a harmadikat pedig Kosh Izidornak? Azon is megütközik a bíráló, hogy Mózesről a szerző azt mondja: *atyánk*, holott a hagyomány *tanítónknak* nevezi. Ha maga a biblia Illés prófétáról azt mondja: „*atyám, atyám*, Izráel hadi szekere és lovassága” — akkor csak szabad a regényírónak is egy másik prófétáról azt mondani: Mózes atyánk!

Azt is fölhánytorgatja a bíráló, hogy az ókori péntek esti istentiszteletnél a szerző a „Lecho dajdi”-t énekelte. Ez kétségtávolú anakronizmus, de mégsem hiba. Mert nem vét a stílszerűség ellen. A mai kor átlagolvasója nem is tudja a péntek esti istentiszteletet a Lecho Dajdi nélkül elképzelni. Tudjuk, hogy Shakespeare sok anakronizmust követett el; a német filológusok egy sereg doktori disszertációt írtak erről és csokorba gyűjtötték ezeket. De azért Shakespeare Shakespeare maradt mind a mai napig. Nem baj, ha a teológusok végighogarásszák Pap Károly regényét, azért Pap Károly (si licet componere magna cum parvis) mégis Pap Károly marad.

Ebédkészítés

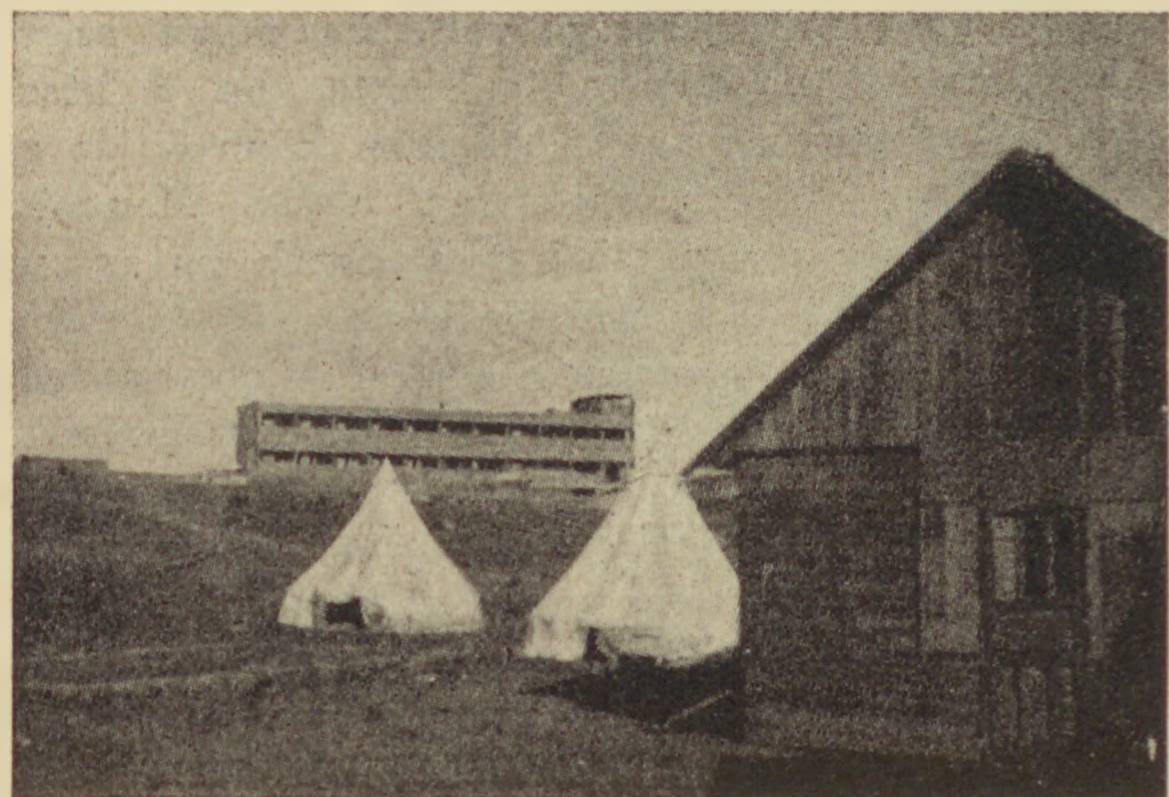
A ió barátok

A MISMAR HAÉMEK GYERMEKKOLÓNIAJA

„Termelés és munka az új zsidó generáció nevelésének alapjai.“ Ezt a jelszót tűzte zászlajára a „Hasomer Hacair“ gyermekközsége, amely az Émek egyik legszebb pontján ültette fel sátrait, de csakhamar a sátrak mellé fabarakok kerültek és most már a barakok mögött hatalmas természetkövekből épült ház emelkedik. A palesztinai telepítésnek ezen a három fokozatán ment keresztül a „Mismar Haémek“ (A Völgy vártája) kolónia is és most új intézményt valósít meg, amelynek célja, hogy Erec Jisrael a szétszórtság gyermekeinek nevelő centrumává váljon. A „gyermekközség“, amelyben 100 gyermek és 20 nevelő vesz részt, autonóm alakulat, hol a gyermekek már zsenge korban megszokják a felelősségteljes cselekvést és az önálló gondolkodást. Saját gazdaságukban, saját háztartásukban, saját elhatározásaik szerint osztják be napi munkájukat, de természetesen a háttérben őrködik észrevétlenül a nevelők irányító akarata. A tanítás a legmodernebb pedagógiai rendszerek szerint folyik, természetesen gyakorlati alapokon. A kolónia felvesz gyermekeket Palesztina városaiból, de a külföldről is. A „Hasomer Hacair“ gondoskodik az intézet költségvetéséről és az egész építőmunkát a cél érdekében maga fedezi. Csak az iskola felszerelésére kér baráti támo-

gatást. A „gyermekközség“ a különböző korok szerint kisebb csoportokra oszlik, melyek azonban szoros egységes szövet alkotnak. Centrális kertterület adja a természetes központot, amely az összes elágazásokat összefüggésben tartja. A kétemeletes főépület széles, szellős folyosóival, virágos pergoláival, tetőtérasszaival és laboratórium-szárnyaival, meteorológiai állomásával, Josef Neufeld ismert nevű berlini építész terve szerint készült. A tágas étkezőterem és a szabadteraszok színpaddal köthetők össze, mely a pompás kertbe nyúló tribünökkel alkalmat ad előadások tartására. A 39 hálószoba háromágyas. A beépített terület 1450 m². Nagyszabásu nevelőintézeté akarják fejleszteni a „Mismar Haémek“ gyermekközséget. Josef Kastein, a nagynevű író, a Zsidó nép története, Sabbatai Cvi és egyéb nagy művek szerzője, aki nemsokára a svájci Ascona hűvös hegycsúcsáról Palesztina meleg tengerpartjára teszi át irodalmi működésének színhelyét, már előre a „Mismar Haémek“ gyermekközségébe helyezte el két serdülő fiát és lelkes elragadtatással nyilatkozik a telepen szerzett tapasztalatairól.

Kastein bocsátotta a Mult és Jövő rendelkezésére az itt közölt érdekes felvételeket is.

A három fokozat: Sátor, barak, kőház

A csibék között

STERN SAMUNÉ: A ZSIDÓ NŐ FELADATÁRÓL ÉS EGY SZENTFÖLDI ÚT EMLÉKEIRŐL

Eskü-úti finom műízléssel berendezett lakásában felkerestük Stern Samunét, a „Minosz” nemrég egyhangú lelkesedéssel megválasztott díszelnök-asszonyát, hogy a *Mult és Jövőn* keresztül szóljon a magyar zsidó asszonyokhoz.

Mint utóbbi időben mindenki, aki Stern Samunét meglátogatta, a hatalmas ebédlő ablaka előtt álló kézimun-

kaasztalnál találta meg őt az újságíró is.

Stern Samuné ugyanis hónapok óta egy páratlanul finomművű *frigyszekrénytakarón* dolgozik. (Ez a frigyszekrénytakaró egyik ékessége lesz majd a dohányuccai főtemplomnak. Remek munka, amelyet csak a hozzáértő hölgyközönség fog tudni érdemében méltányolni. Bámulatos az a szorgalom, mellyel Stern Samuné a többméter hosszú és többméter széles munkán dolgozik. Ornamentikáját hivatott iparművésszel terveztetten meg, a rajz felőleli csaknem az összes zsidó díszítő motívumokat: a *menórát*, a *Dávid-pajzsot*, a *frigytáblákat* stb., míg a nagyszerű művészettel kivitelezett héber feliratot *Hevesi Simon* vezető főrabbi adta. Magyar szöveggel ez áll a porocheszen: „*Áhitat és szeretet szötte e munkát, áradjon belőle szeretet és béke. Isten nevének dicsőségére készítette és vallásos alázattal főtemplomunknak fel-*

A „Habimah” héber színház legújabb darabjának „Othello veeth benó” (Őt és fiát) egyik jelenete

ajánlotta Stern Samu hitközségi elnök felesége.” Első darabja ez egy *huszonhét* darabból álló teljes templomi felszerelésnek, melynek elkészítésén még évekig fog az elnökasszony dolgozni.

Megkérdeztem, nem fárasztja-e ez a nyolcórás határt messze meghaladó munkaidő? Miért nem vesz segítséget e nagy munkához?

— Hisz éppen azt akarom, hogy a saját kezem munkáját szenteljem templomunknak.

Ez a mondat már körülbelül maga is jellemzi egy kevéssé a „Minosz” új díszelnökét, de az újságíró nem elégedhet meg ennyivel s így, míg Stern Samuné szorgalmasan tovább horgol, elhangzik az első „hivatalos” kérdés a zsidó feleség és anya kötelességéről és feladatairól:

— A ma zsidó feleségének sokkal inkább kell vigyáznia arra, hogy a nyugalmat, házibékét még messzemenő áldozatokkal is megőrizze, mint a hajdani asszonyoknak. A mi férjeink idegesebb, zavarosabb atmoszférában élnek, sokkal több nehéz küzdelem vár rájuk kint az életben, a hivatásban, mint a régi férfiakra, fokozottabb megnyugvást és pihenést kell hogy találjanak az otthonban is és megértőbb segítőtársat, ha kell, tanácsadót, az okos, alkalmazkodni és tanácsolni egyaránt tudó zsidó asszonyban. Legyünk férjeinknek becsületes segítőtársai a mai nehéz, küzdelmes, zsidó életben és okosságából is tegyünk úgy, mintha mindig elismernénk az ő szellemi fölényüket. Így biztosítani fogjuk azt a szép és harmonikus házibékét, mely mindig jellemezte a zsidó házastársak életét.

— Hogy mi a zsidó anya kötelessége? Arra már hosszasan kell felelnem. Utóbbi időben az anya szerepét általában és a zsidó anya szerepét sem látom olyan színben, mint ahogy az én — kicsit talán ósdi — felfogásommal látni szeretném. Az a jelmondat: „mindenkinek joga van a maga életét élni s a gyermeknek sincs joga az anyától nagy áldozatokat követelni”, mindig megdöbbent engem. Higgyék meg a mai, modern, fiatal asszonyok, hogy az ilyen mondat nem áll jól zsidó anya szájában. A zsidó anyának mindig legnagyobb dicsősége volt, ha minél számosabb gyermekét nevelhette, taníthatta, ha ő készítette elő az apróságokat, a sohasem könnyű, de zsidónak mindig kétszeresen nehéz életre. Mennyivel inkább szüksége van a zsidó gyermeknek ma az anya egész szeretetére és gondoskodására, mikor, sajnos, mindannyiunk és így a gyermek élete is annyira megnehezült? Mennyivel szentebb kötelessége éppen ma a zsidó anyának, hogy gyermekét ő vértessze fel a zsidó sors szenvedéseivel szemben, hogy ő csepegtesse zsenge szívébe elsőnek a zsidó vallásosság, istenfélelem, emberszeretet, kötelességtudás, hithűség, önérték és öntudat fogalmait? Az anyát soha, de ma különösen nem pótolhatja gyermekénél senki! A legmegbízhatóbb nevelő pedagógia is csak kiegészítheti, de nem helyettesítheti a mi munkánkat. Gyermek-

keimnél születésük percétől kezdve nem volt idegen személyzet, én magam neveltem, gondoztam, ápoltam őket s ma busásan visszkapok szeretetükben mindent. „Noblesse oblige“, s ha zsidónak lenni sem könnyű feladat, zsidó anyának lenni egyenesen egyike a föld legnehezebb, de egyben legszentebb feladatainak, amelyet nekünk, zsidó asszonyoknak vállalnunk kell legjobb tudásunk szerint.

Beszélgetés közben ráterelődik a szó régi emlékekre, régi élményekre. Stern Samuné egyszerre visszaemlékszik pár év előtti *szentföldi útjára*. Mély benyomást kellett keltenie az ereci útnak, ha olyan meghatott szavakkal tud még ma is visszaemlékezni rája, mint ahogy előttünk emlékezett, mondván:

— Legszebb vágyam teljesült, mikor 1926-ban az urammal eljutottunk a Szentföldre. Mikor Jeruzsálembe megérkeztünk, első dolgom volt *megköszönni Istennek, hogy a Szentföldre eljuthattunk*. Reggeltől estig jártunk, hogy lehetőleg sok mindent lássunk. Sok gyönyörű, de néhány fájdalmas emléket is hoztam magammal onnan. Ami legjobban fájt, az volt, hogy, sajnos, tapasztalnom kellett, hogy Jeruzsálemben nem volt a vallásnak olyan szerepe, mint ahogy én azt elképzeltem. Mert én úgy gondoltam, hogy aki a Szentföldre megy, azt vallásos hite és érzése viszi oda és nagyon fájt, hogy vannak olyanok is, akiket csak a megélhetés vágya vitt ki. Pedig a Szentföldnek meggyőződéses emberekre van szüksége.

— Nagyon-nagyon meg voltam hatva a szent templom maradványának láttán. A szent templomból mindössze egy óriási kötömb maradt meg, mely előtt megilletődve álltam és elgondolkoztam, hogy Istennem, *mi maradt a hatalmas zsidó nemzetből?* Egy sereg üldözött ember, a világ minden részén.

— Tel-Avivban azonban olyat láttam, amelyet még soha, sehol se. Ez a tisztán zsidó város, ahol a közigazgatás, a rendőrség, a bíróság, minden zsidó, a zsidó tehetség, munka és kitartás diadala. Tizenöt évvel azelőtt még csak ezer lakosa volt a városnak s mikor mi ott jártunk, már egy gyönyörű, virágzó, ren-

dezett, európai kultúrájú várost találtunk. Ez a fejlődés szinte hihetetlen. Ámde ott aztán dolgoznak is az emberek. Olyan munkát is szívesen vállalnak, amelyet itt nálunk szégyelnének. Csak egy esetet mesélek el. Egy doktorkisasszonnyal beszélgettem. Tekintetem véletlenül a manikűröztetlen kezeire esett. A doktorkisasszony nem jött zavarba, hanem kedvesen megmagyarázta, hogy addig, míg el tud a pályáján helyezkedni, átmenetileg házépítésnél dolgozik s így nem tudja manikűröztetni a körmeit. De abban, hogy átmenetileg a legdurvább munkát végezte az a doktorkisasszony, én Isten rendelését láttam. Elmesélte ugyanis, hogy építésközből baleset történt s ha a rögtön orvosi segély az ő személyében kéznél nem lett volna, az egyik munkáslány meghalt volna. Mindezt természetes hangsúllyal, szelíd öntudattal mesélte el. Nem kell az ilyen és ehhez hasonló zsidó lányokat és fiúkat féltetni, hasznos tagjai ők az emberiségnek és áldásos, kultúrmunkát végeznek a Szentföldön.

— Nagyon szép emlékem még a purim Jeruzsálemben. Férjem egyik rokonának, a 80 esztendő volt pápai orthodox főrabbinak, *Hoffmann Józsefnek* (kint lakott Jeruzsálemben) voltunk vendégei. Halálos beteg volt már akkor az öreg úr (azóta meg is halt, szegény), de minden energiája megfeszítésével a szent aggastyán még maga énekelte a megillát olyan ujjongó átszellemültséggel, mintha maga előtt látná a zsidó nép csodálatos megszabadítását. Ünneppé avatta a purimot mindannyiunk számára.

— Nagyon szeretnék még egyszer eljutni a Szentföldre. Szeretném látni, mit fejlődött azóta az ország, mit fejlődtek a kolóniák, amelyeknek felszerelése akkor még bizony nagyon szegényes és hiányos volt. Örülnék, ha láthatnám a nagy fejlődést, szeretném saját szememmel látni, hogy mennyit haladt azóta a munka, hogyan helyezkedtek el a hazájukból kiüldözött szerencsétlen hittestvéreink? Szeretném még egyszer Ráchel ősanyánk sírját felkeresni, ott imádkozni mindannyiunkért, hogy azután visszatérhessek az én szeretteim közé, az én szép hazámba...

A „Habimah“ palesztinai héber színház egyik dekorációja Jericho bálvány-templomában

CSERMELY GYULA: AZ ÉRSEK TITKA

Don Alfonzo Fuerte toledói érseket, mikor ezerötszáz-negyvenhatban, hatvankilencéves korban, meghalt, nem a toledói székesegyházban helyezték örök nyugalomra a már ott pihenő főpapok mellé, nem is érseknek kijáró nagy egyházi pompával temették el, hanem máglyán égették el a holttestét és hamvait, a máglyáéival együtt, a Tajo-folyó vizeibe szórták, nevét pedig kitörölték a toledói érsekek sorából, illetve az eredeti nevéhez, mely egyszerűen Alfonso Fuerte volt, hozzátették az „el Falso“-t, ami spanyol nyelven annyit tesz, mint: az álnok.

Ennek megrázó története a következő:

Ezerötszáznegyvenkettőt írtak. Éppen ötven éve mult annak, hogy Spanyolországból kiűzték a zsidókat.

Nyert-e ezzel az ország? Nem nyert, sőt mérhetetlent veszített. Ahogy azelőtt is, azután is minden ország csak veszített, amely világgá kergette a zsidót, vagy ha meg is tűrte határain belül, de elvonta tőle a lehetőségét annak, hogy szorgalmával, eszével és hozzáértésével hasznos munkát végezhesen az állam vagy a társadalom javára.

Már ötven évvel azután, hogy kiűzték Spanyolországból a zsidókat, sok világosabban látó már észrevette annak romboló hatását, de ezek a jobbszemű emberek hallgatásra kényszerültek, hogy maguk is bajba ne jussanak. A vakoké volt a hatalom és a hályogosszemű legelőbb is arra sujt le kíméletlen öklével, aki az igazság útjára világít.

A tisztán látók egyike volt don Carlos Tejedor de la Paraje, egy nagyon gazdag toledói főúr; de ez nem hallgatott, mint a többi, hanem elszántan és keményen ostromozta a régiék bűneit, akik félévszázaddal azelőtt hontalanná tették a zsidókat és megfosztották az országot negyedmillió szorgalmas, közvetlenül és közvetve a köz javát előmozdító embertől.

A toledói inkvizitor többször megintette don Tejedor Parajet, hogy ne merjen így beszélni, mert visszakívánni a zsidókat: eretnkség, aki pedig eretnek, azzal érdeme szerint bánik el az inkvizíció. De a szókimondó főúr, látván mint pusztul a hazája, ezután sem tett lakatot a szájára és a vége ennek a makacskodásnak az lett, hogy don Carlos Tejedor de la Paraje az inkvizíció börtönének foglya lett.

És sokévi kényszermunka vagy kolostorbazárátás várt rá, mert az inkvizíció igazságszolgáltatása már ilyen volt. Példátlanul szigorú és egyúttal minden következetesség nélkül. Ha kiderült volna a donról, hogy marannus, akkor ezt vették volna súlyosbító oknak, de mert tudták róla, hogy fajspanyol és hetediziglen minden felmenője keresztény volt, ezt rótták súlyosbítónak a terhére. Katolikus spanyol és főnemes országnagyja kárhoztatja, hogy kiűzték a zsidókat? Példaadó büntetéssel kell őt sujtani!

Don Tejedor de la Paraje, ahogy ott ült a földalatti börtönben és eljövendő szomorú sorsára várt, azon gondolkozott nap-nap után, éjszaka is, hogyan menekedjék meg a bajtól, amelybe őszinte szókimondása juttatta. Visszavonni mindent? Nem! Amit spanyol nemes egyszer kimonddott, meggyőződése alapján mondott ki, azért utolsó lélegzetéig helyt is áll.

Ahogy gondolkozott, tűnődött, eszébe jutott egy ember, aki úgyszólván már kiment az eszéből. Senor José Peluquero volt, aki mint orvos Talaverában működött s akivel ő egyszer nagyon jót tett. Akkor azt mondta neki az orvos: — Nem vagyok király, tehát érdemrendet vagy kitüntetést nem adhatok, pénzzel sem jutalmazhatlak meg, nemes grand, mert te ezerszer oly gazdag vagy, mint én. Tudományomat sem ajánlhatom fel neked, mert Toledó-

ban, ahol te lakol, sokkal képzetebb orvosok vannak nálamnál... De ha egyszer olyan bajba jutsz, hogy csak az érsek segíthet rajtad, más senki, akkor bizalommal csak énhozzám fordulj. Én vagyok az egyetlen ember, aki ismeri don Fuerte titkát és erre való hivatkozással hathatós segítségére is lehetek.

Ez jutott eszébe, tömlöce homályában, don Tejedornak. Feleségének megengedték, hogy hetenkint egy-egy félórára benézhesen hozzá a börtönbe és harmadnap, mikor nála volt az asszony, suttogva arra kérte, hogy menjen át azonnal Talaverába, keresse fel Peluquero orvost és kérje fel az ő nevében, hogy segítse meg. Csak az érsek szabadíthat ki a börtönből s ő hathatósan közbenjárhat az érseknél.

Az asszony, aki reszketett az uráért, nyomban át is ment Talaverába, mely város Toledótól, jó lovakkal, csak félórai járóra van. Felkereste, meg is találta az orvost és senor Peluquero holdogan kilátásba is helyezte, hogy feltétlenül közbenjár az érseknél, de — úgy mondta — most még korai, asszonyom. Ura pörének tárgyalása csak október végén lesz, mint közhírré lett, most pedig csak augusztus legelején vagyunk, senora.

— Annyi ideig még szenvedjen az uram? Hiszen borzalmas az a földalatti börtön!

— Várnunk kell, nagyasszonyom, amíg az idén is beteg lesz az érsek, ahogy harminc esztendő óta eddig is minden esztendőben beteg lett. A tudomány előtt nagy rejtély ez, de minden évben úgy van, hogy augusztus végétől október végéig titokzatos kórba esik az érsek. De mert ilyenkor irgalomra van hangolva, míg ha egészséges, olykor nagyon szigorú, célszerűbb lesz várnunk, amíg beteg lesz.

— S mihelyt rájön ő eminenciájára a betegség, megint jelentkezzem? — kérdezte az asszony.

— Minden bizonnyal, senora — felelte Peluquero, az orvos.

Augusztus utolsó hetében don Fuerte, a toledói érsek, csakugyan ágynak esett, megint beteg lett. Az előző napon még friss volt és egészséges és jókedvű, a következő napon már ágyban maradt és mindenét fájlalta. Már harminc esztendő óta, hogy mint pap szolgálta az egyházat, így történt ez vele minden évben. Hol egy-két héttel hamarabb, hol egy-két héttel később, de augusztus végén vagy szeptember elején, pontosan, mint a holdmegújulás, utólérte a betegsége és leverte. Nem misézett, nem prédikált, semmiféle funkciót nem végzett; beteg volt mintegy hét hétig, azután egyszerre megint egészséges és friss lett.

Nos, hogy augusztus vége felé Toledo ősz érseke megint beteg lett, senora Tejedor újból felkereste a talaverai orvost. Ez gondolkozott egy darabig és számolt, majd azt mondta az asszonynak: — Szeptember huszonharmadikán, senora, látogasson el harmadszor is énhozzám, akkor levelet kap tőlem az érsekhez s azt huszonnegyedikén délelőtt adja át neki. De csak személyesen, főnemes asszonyom és egy teremtetett léleknek sem szabad tudnia róla, hogy neki levelet visz. Különben még évekig is a tömlöc-ben sínylődhetik az ura, engem pedig életveszélynek tesz ki.

Szeptember huszonnegyedikén délelőtt senora Tejedor minden akadály nélkül bejuthatott az érsekhez és átadta neki a levelet azzal, hogy Senor José Peluquero talaverai orvostudós küldi, aki kegyelmet kér az ő férjének, don Tejedornak.

— Peluquero küldött levelet? — sóhajtott fel gyenge hangon az érsek. — Bontsd csak fel, lányom és olvasd fel;

én beteg vagyok, kezem reszket és a szemem is már öreg szem, alig látok.

Donna Tejedor felbontotta a levelet, majd meglepetten felnézve, megszólalt. — Eminenciás szent uram — mondta — rendes betűkkel van megírva a levél, de teljességgel idegen nyelven.

— Csak olvasd fel, lányom, hátha megértem.

És a főnemes asszony olvasta:

— Pödém hájjóm middin gámur milchájvém... cádkém höráhmim ufokdém lötovah... ráchámim töörér limchák-kechá.

Vagyis bizonyos kihagyásokkal egy roshásónó-napi pi-jutnak első versszakát tartalmazta a levél, mely pi-jut-versnek magyar fordítása a következő:

„Mentesítsd ma szigorú ítélet és bűn alól... mondd ki irgalomból a „nem vétke”-t és tégy jót vele... ébredjen fel irgalmad az iránt, akinek csak te vagy a reménye.”

— Megértettem — mormolta az érsek, majd önfeledten hozzátette: — Igen, igen, Peluquero: hájjóm jom álef döráshásánáh. (Ma van Roshásónoh első napja.)

Sokáig maradt úgy, párnáiba temetkezve, az érsek, végre megparancsolta az asszonynak: — Itt, a szemem előtt, égesd el azt a levelet. És mikor pernye és hamu lett a levélből, behívatta udvari káplánját: — Mondd meg az inkvizitornak most azonnal, hogy bocsássa szabadon don Tejedort. Én megkegyelmezek neki, mert remélem... itt elhallgatott az érsek, mert elgyengült.

Félórával ezután don Tejedor de la Paraje szabad ember volt...

Mi volt az ősz érsek titka? Miért betegedett meg évenként a nyárutó és az ősz kezdő idején? Csak négy évvel ezután tudódott ki. Hatvankilencéves korában komoly beteg lett a toledói érsek és mikor tudta, hogy itt van az órája, ágya mellé ültette udvari orvosát és így szólt:

— Te, édes fiam, aki majdnem harminc éven át a tudósnak igyekezetével kutattad, miért betegedtem meg évenként olyan pontosan nyár végén és ősz elején: neked, fiam, megvallom, hogy nem komoly volt a betegsége, csak színleltem. Ezernégyszázkilencvenkettőben, amikor kiűzték Spanyolországból a zsidókat, én tizenötéves gyerek-ifjú voltam, özvegy édesanyám pedig halálos beteg volt. Nem volt más választása, áttért és vele együtt megkeresztelték engemet is. Szegény édesanyám csakhamar meg is halt, belőlem pedig papot neveltetett keresztapám...

— Lettem plébános, majd kanonok, azután érsek is — folytatta már haldokolva a főpap — de hiszed-e, fiam, hogy valaki, aki tizenötéves koráig zsidó volt, teljességgel téphesse ki magából az ősi hitében gyökerező szálakat? Én nem téphettem ki sohasem, fiam. És azóta, hogy pap lettem, minden esztendő nyárutóján, a zsidó naptár Elul hava elsején, amikor megszólal nem itt, de szerte a világon zsidó testvéreim templomaiban a sófár, én betegséget színleltem csak azért, mert nem vitt rá a lelkem, hogy misézzek s hogy bármilyen papi funkciót végezzek. Kettészakadt lélekkel bűn lett volna szónokolnom és misézni. És színleltem betegséget mindaddig, amíg elmúlt egész Elul, el a zsidó Újév két napja, el a Hosszú nap is és végül az úgynevezett Hosánáh-rábbáh-nap. És csak azután, hogy ez is a múlté és kettészakadt lelkem megint eggyé lett... itt utolsót lélegzett az érsek.

Az udvari orvos nem tartotta titokban ezt a vallomást, így történt azután, hogy nem a toledói székesegyházban helyezték örök nyugalomra az érseket, hanem máglyán égették el holttestét és hamvait a folyóba szórták, neve mellé pedig, az egyszerű Fuerte név mellé, az „el Falso” jelzőt ragasztották kortársai, Don Alfonzo Fuerte, az álnok.

PETERDI ANDOR: KELETI MESÉK

(A Palesztinából visszatért Patai Józsefnek)

Most újra pereg majd a keleti mesék
ezeregy éje, hogy: ország épül, nagy, gyönyörű.
A tengere mély, zöld és az ege kék
s nem fenyeget ott vad keselyű, ölyű.

A szent tájak fölött pacsirták dala szól,
a mezőkről lányének édes hangja csendül,
a Nap is az estbe oly szelíden hajol,
hogy a munka elpihent s kezek erdeje nem lendül.

Nem láthatunk sehol tán ilyen éjszakát,
zenélnek a távolok, a csillagok az égen,
a tenger zúg s a ligetek éji dalát
hallgatják a kvucákban és a réten.

Ráchel utolsó, de örök sóhaja kél
a kalászos tájakon s a telepek fölött
Dávid király hárfája fölzeng és a mély
baritonja Mózesnek oly messze eldörög.

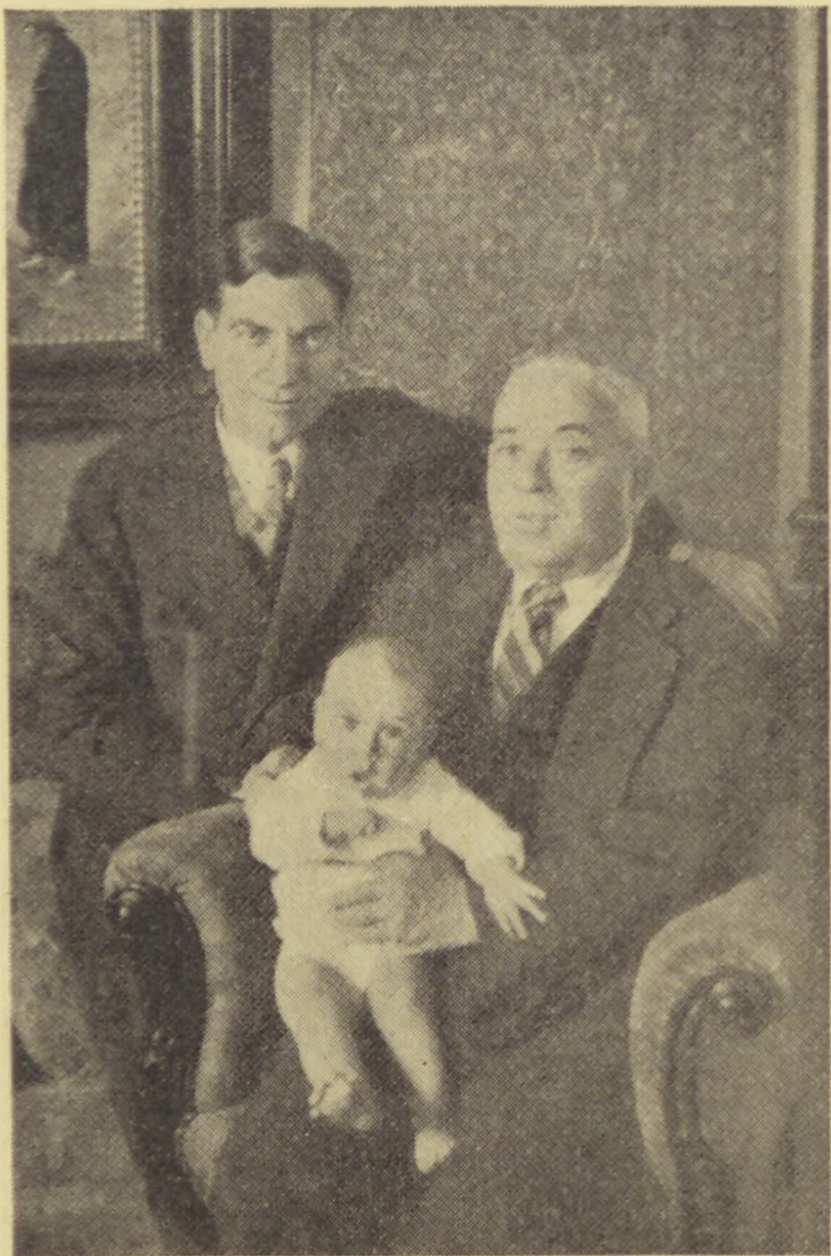
Varázslatok és csodák kísértének ott éjjel,
poraikból kikelnek a hajdani királyok
s a makkabeusok nagy, szent erő lendületével
megoltalmazzák ezt a kis országot.

Hősregék világa éled, mikor az égen
kigyúlnak a csillagok s a tenger dala zúg,
Palesztina földjén tündöklő, gyémántsín holdfényben
megnyitja az Isten a mennyei kaput.

S elhoztad nekünk újra e látomást a mesékben.

Fejek a „Habimah”-ból.
Jehudi Süss (Feuchtwanger — Avi Shoul)

סר. כ. דינגוף - ראש העיריה, מראשוני הבונים.
אהרן דנין - הילד הראשון שנולד בתל-אביב - ביום כיא שכם. תרע"ז.
אהרן אלמן - הנכד הראשון של תל-אביב, נולד ביום כיא שכם, תרצ"ד.
לאפו צדיקה אלמן (אידלסון). שנותנה בתל-אביב ביום י"ד אב, תרע"ג.

Tel-Aviv építőinek három generációja

Tel-Aviv 25 éves
jubileuma alkal-
mából kiadott
emléklap.

Disengoff főpol-
gármester, a zsi-
dó város alapító-
ja, mellette Aron
Denin, Tel-Aviv
első szülöttje és
Disengoff ölében
a kis Aron El-
mann, az első
tel-avivi unoka, a
tel-avivi születésű
Adina Elmann-
Idelsohn gyer-
meke

י ר י ד ה מ ז ר ח

ביום ראשון 13.V.34

יום הספורט

במגרש המרוצים המיוחד
על שפת הים בתערוכה

בשעה 2 אחה"צ ברשיון במשלה א"י

מרוץ סוסים גדול

(1000 - 1500 מטר)

בהשתתפות רוכבים מפורסמים מהארץ ומעבר
הירדן. בדיים מכאן שבע ויחידים. סבבי הרוכבים
מכני המושבות בראשית מיוחד לנוער

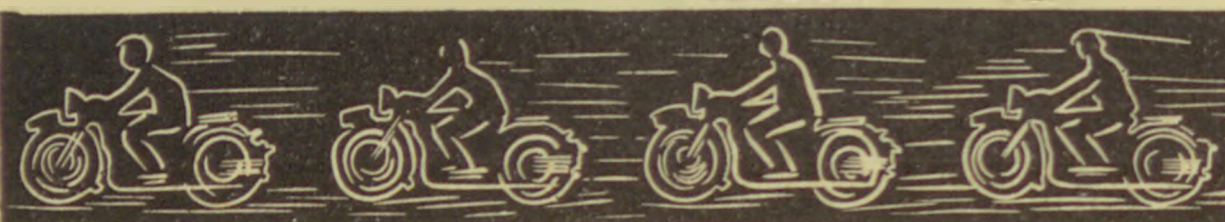
פרסים חשובים ומנצחים • טיפוזיאטיר תדוש
להתערבות • תופרת בה 28 איש בהפסדות

כרטיסים במחיר 25, 12½, 6½ גרש, חשיג בבי"ס
האחים אריה רח' העצ' ובכ"י קופות יריד המזרח.
לבעלי הכרטיסים למרוץ הכניסה לתערוכה חפשיית.

בשעה 5 אחה"צ באצטדיון

הפגנה של 70 רוכבי אופנוע

גמר כנוס החג של בעלי
אופנוע, "סאנבים" בא"י
הכניסה לאצטדיון חפשיית. לבעלי אופנוע, "סאנבים" הכניסה ליריד חפשיית.

Tel-Aviv jubileumi motor- és lóversenyének plakátja

Hameiri: Tel-Aviv a végtelenben

Tel-Aviv 25 éves jubileumán ezt a verset
szavalta el Baratonof, a Habimah művésze.
A magyar fordítás is Avigdor Hameiri műve.

Maláriás álmaimban láttalak meg fényvesztetten
S hárfahúros idegzetem összekúszálódott —

Diaszpóra-cethalából kiköpődtem partjaidra,
Midőn bűnös Ninivétől: Európától szöktem félve
S készített az Úr énnékem kaktusz-sátrat

a napfényben —

Ott láttalak, Tel-Aviv —
Kelet-leányzók Csodaszépe,
Aki Eton-frizurával Hóra-csarlstonban vihogsz
S kezeidben Mirijam-dob:
— Dicsértessél, Adonáj!

Gyönyörű vagy, Tel-Aviv, komor zsidó álmaiban,
Kinek fejét Tegnap fogja, de a lába Holnapban áll.
Minden házad: Jákob Sátra, Sém és Éver
vitatják benn

Kóser-tréfe Traktátusát Majmonidesz-kommentárral,
És a Tóra-pilpulával döngetik a gonosz Rendszert,
Felállítván a Marx-féle testvériség Palotáját.

Minden kölyköd: az a Gyermeke, aki Amosz-igét cseveg
S Rabbi Juda szent ajkáról Einstein-elméletet les: —
A Hét-kapu-titkok Titkát, az új Geognoziát.

Minden legény itt: Bar-Kochba,
Minden jány: Rab' Joch'nán húga,
Menyasszonya Res-Lakésnek, gladiátorok bajnokának,
Aki csampjon-koszorúval, amit Vashintonban kapott
A világoimpiádon — ott ül a szent Talmud mellett.
Zsinagógád, oh Tel-Aviv: a szent Templom ősi romja,
Melyből, ha a Messiás jön, felépítik a Phalanstert,
Minden népek örök Dómját,
Hogy az Egyet dicsérjék.

Minden susztered: Jochanán, minden kovácsod:
Jicchak Nafcha,
Aki nagyban hadakoznak hajnaltól is éjjeltájig
A Balfour-deklaráción.

Minden rendőr: Izrael őre, minden sofőr: népvezér,
S minden uccaseprő chaluc: a Jövőnek Útját törő
A megváltott zsidónépnek és a megtért világnak.
Minden koldus: ősi nemes, Ábrahámhoz küldött angyal,
Kinek Sára pogácsát süt és ő ezért azt ígéri:
„Majd jövőre fiad léssen.“ — S majd a Messiás
ha megjön,

Miniszterre emeli őt.
Meir-Bál-Nesz perselyének ő lesz a nagy Pénztárnoka.

Gyönyörű vagy Tel-Aviv ebb' az örök zürzavarban,
Évezredek istenei összekúszálódnak Benned,
Te új-héber fehér város,
Aki kezét széjjeltárja mult felé és jövő felé:
Egyiket a Pháraóknak, másikat a Planétáknak ...

Amott, ni, a Naprakéta! — benne ül Rabbi Akiba,
Előadására siet a Mars-lakók zsinatján:
„A testetlen Messiásnak szabad Energiájáról“ ...

HELLE JENŐ: TÖRTÉNET EGY FÜRDŐHELYEN

Sokáig, három hosszú évig volt a tanárom és a barátom. Én a huszas éveket tiportam, ő átlépte az ötvenet. És most meghalt. Már nincsenek szomorú, lángotvető szemei, eloszlott a sárga archőrében megüledett fáradtság, ezüsttel átszőtt, barna szakállá szálakra bomlott, egyenként kihullott, betemette a fekete, bomlasztó sötétség.

Tegnap volt. Együtt ültünk Firenzében a Palazzo Vecchio előtt. Dávid merengése, elrepült hőskorszakok, csillogó, üdeséggel tele leplet szőttek körülöttünk. Hogyne örülne az ember, mikor látja és kitágult szemmel habzsolja Michel Angelo erejét?

Mit beszéljünk, mikor olyan jó nézni, gondolkozni, álmodozni és hallgatni? Ritka perc a termékeny megfigyelés, mikor a lélek egyesül a mennyországgal. De ő sohasem tudott megfigyelkezni. Neki néznie, látnia kellett s feltenni a kérdést: Miért?... De csak kevesen tudunk úgy válaszolni, mint ő tudott Eduardo Flavi, a történelem magántanára.

Haláláig magántanár maradt és ezt már akkor tudta, mikor fiát két évre elítélték. A gyermekek eltérnek az atyák nyomdokától. Ők ketten csak a zenében, a zongora hangjaiban tudtak egyesülni. És ime, a zongora hozta a végzetet. Miért nem lehet eltaposni az egyhangúságot? Betemetni, rátiporni, ahogy a parasztok rátaposnak a mezei egér szürke tetemére. A zene dühörgő hullámokban kavargó, édes, zsibbasztó szomorúságot hint a szívekre, aztán crescendo következik. A fiú nem bírta el a rohamot. Tizenhét éves volt akkor. Fantáziája száguldó táncha kezdett. És revolvergolyó hozta a változatosságot. Rohant az autó, széles, kövezett országúton berregett a motor. A soffőr vezett. Nyugodt volt. Miből sejthette volna, hogy két jólöltözött fiatalember kíséretében a halál felé fog száguldani? Éjjel volt, a mező is vak volt, a fák elsuhantak és Ervin meghúzta a ravaszt. A soffőrt már kidobták az országútra, Ervin vezette az autót. Lobogott fejében a fantázia. Neki-menni a világnak. Meg sem állni az ég pereméig, ott biztosan lesz egy jó zongora, Bösendorfer, vagy Steinwey, ott lesznek Beethoven szonátái, talán maga a süket lázongó dirigálja a láthatatlan égi zenekart.

A soffőr nem halt meg. Negyedóra sem telt bele, rátaláltak a forgalmas országúton. Fejsebe volt, de eszméletét is hamar visszanyerte. Alig fogyott el a benzin. Az autó megállt egy kis városkában, de Ervinnek nem volt pénze, csak két liter benzinre. Már arra sem volt szükség. Gyorsan repült a távirat: 3—44-es számú autó, két barna fiatalember, szürke és sötétkék ruhában. Este már rendőrkísérettel ültek a vonaton, vitték őket vissza a város felé.

És az egész város megrökönyödött. Az emberek valamennyien egyszerre beszéltek: — Egyetemi tanár az apja,... ilyen fiút nevelni... A másikról még csak érthető. Szegény volt egész életében. Majdnem nyomorgott az anyjával és most került először valami alig fizetett tisztviselői állásba. De mit akartak? A soffőrnél pénz volt, azt meghagyták... Előzőleg moziban voltak, valami detektívtörténetet néztek végig... Az apának többet kellett volna foglalkoznia gyermekével... És voltak, akik azt mondták: ilyesmire csak egy kitért zsidó gyermeke képes és olyanok is voltak, valóságos zsidók, akik Isten csapását látták, csodát, mely megmutatja, hogy a mi Istenünk az Örökkévaló egyetlenegy.

Mindig szomorú, exaltált ember volt Eduardo Flavi. Megviselték fiatalkori, érvényesülést kereső küzdelmei, a fia cselekedete pedig egészen összetörte. És ami talán mindennél szomorúbb volt, mert hiszen fia megmaradt számára a büntetés kitöltése után is, a történelem magántanára nem

talált új Istent, akit keresett, elvesztette a régit és nem tudott tőle megszabadulni.

— Mert nekünk, — így mondta Firenzében, a Palazzo Vecchio lépcsőjén ülve, — szükségünk van a mi Istenünkre. Talán az ősi tradíciókból származó megszokás, talán vérbe rögződött atavizmus. Minden nép tanítása, minden tudomány az intellektus legfelsőbb magasságában eltér Istentől, mi pedig közeledünk hozzá. Fejünkkel égben járunk és lábunk alól elsiklik a föld. Nekünk szükségünk van Istenre.

Kezeit hadonászva emelte maga elé. Csoportosan sétáló angolok és egyéb nemzetek fiai mentek el mellettünk és mosolyogtak a handabandázó olaszra. Ismerősei is mosolyogtak. — Eduardo Flavi sohasem volt normális, — mondták. Hiába beszélt tizenkét nyelvet, hiába írta át egy élet minden éjjelét, sok újat megtalált, sok gondolatnak adott más, eddig ismeretlen értelmet, de nézzétek, mutatóujjával mellényzsebében túr, csörögteti a felhalmozódott aprópénzt s ha hirtelen megkérdeznék, professzor úr, ma mit ebédelt? Akkor talán nevetne, semmiesetre sem tudná megmondani az étel nemét, de eldúdolná halkan Hugo Wolf egyik szomorú dalát, amit gramafonlemezről hallgatott végig, vagy don Lorenzo Perosi egyik templomi kórusát, mely miatt végigcsatangolt egy esős, téli vasárnap délelőttöt, hogy eljuthasson a város tulsó részében álló San Marco templomba és mialatt a többiek mindennapi ájtatossággal kísérik a pap miséjét, ő lelke mélyéből felfohászkodik és elmerült vitát kezd Istennel. Nem, ő nem azért jár templomba, hogy megmutassa kereszténységét. A keresztlevélre szüksége volt a kinevezése miatt. Hogy eltartassa asszonyát... Mert ki tudja, hány évig kellene várnia, míg zsidó létére kinevezik... Talán a szerelem, az asszony is elrepülne addigra. És végeredményben zsidó volt-e ő valaha? Apja, a falusi orvos sohasem vitte el zsinagógába.

Mikor megismertem, már nem volt felesége. Diákja voltam, ókori történetet magyarázott. Mindenki elcsodálkozott, mikor előadásába belevitte a napi politika eseményeit.

— Hát igen, Salamon király uralkodott... Az egész világot hálára kötelezte a zsidóság. Szakállas rabbik, házaló kereskedők, sokszor öntudatlanul vitték magukkal a kultúrát, melyet a fanatikus tudósok még akkor is hangos szájjal kiabáltak, világító betűkkel terjesztettek, mikor az inkuizíció lépcsőjére állították őket. Én igenis örömmel nézem a nagy munkát, amely egységbe akarja vonni a zsidóságot!

Szomorúan mosolygott, aztán Heinet idézte:

„Und alle die Tränen fliessen
Nach Süden im stillen Verein,
Sie fliessen und ergiessen sich all
In den Jordan hinein.“

Egyedül voltam zsidó hallgatója, idegen országban. Előadás után megvártam, míg a diákok eltávoztak, akkor odamentem hozzá és köszönetet mondtam.

Igen, én láttam könnyezni Eduardo Flavit. Az ismerősök, akiknek elmondottam, azt mondták, a fiát siratta, aki egy éve hörtönben ül. Pár nap múlva meglátogattam. Egyedül lakott három szobában.

— Lásd, — szólalt meg, miután gazdasszonya behozta a feketekávé, — nincs senkim, a fiamat várom.

Már tudtam, hogy felesége négy évvel ezelőtt autószerencsétlenség következtében halt meg.

A történelmi intézet szolgálja mesélte, mialatt körülálltuk és a magántanárról áradozott.

— Szegény Signora, ugy sem élte volna túl a fia gyalázatát. De a professzor úr is áldott jó ember. Tavaly karácsonyra mindhárom gyermekemnek télikabátot ajándékozott. Pedig éppen, hogy csak megélhet a fizetéséből. Hanem igen sok könyvet írt, meg lefordított, azok hoznak neki valamit.

Az első látogatás után gyakori vendége lettem Eduardo Flavinak. Nélküle egyedül voltam és ő gyakran megsimogatta hajamat.

— Fel a fejjel, fiatalember! Le kell győzni a lélek keserűségét. Sokat kell dolgoznia s talán még azt is el fogják felejteni, hogy zsidó! De elfáradni nem szabad! Megpihenni sem. Harcolni kell és bízni a győzelemben.

Megkockáztattam a kérdést:

— Professzor úr miért tért ki?

Szomorú pillantást vetett rám.

— Én, sajnos, nem voltam a getto gyermeke. De maga Magyarországból, keletről jött. Meg aztán egész fiatalságomat átharcoltam.

Hogy eljött a nyár, meghívott, kísérjem el a Wörthersee mellé. Ifjúságát kereste. Feledést akart. Azt gondolta, viszatérnek a gráci diák elvesztett percei.

Itt történt a csodálatos találkozás. Azóta hiszek az életerő megújulásában, hiszek a zsidó egység feltámadásában.

A penzióban, ahol laktunk, megszállt egy bécsi asszony: Sarah Brunnernek hívták.

Csodálatos, hogy vannak emberek, akik harminc évig is emlékezetükben hordják egy ismerős arcvonásait. De talán az asszonyok ebből a szempontból fogékonyabbak. Nekik gyengébben kell megküzdeniök az élettel szemben.

Második nap történt. Reggelinél ültünk. Sarah Brunner a leányával belépett az étterembe. Karcsú zsidólány volt, tenniszhez öltözve. Sohasem felejttem el a zavarát, amikor látta, hogy anyja, nem mint egy meglelt korú anyához illik, de szeleburdihoz méltó hevességgel felkiált: — Szent Isten! Eduardo Flavi! S már ott is van az asztalnál, kezét nyújtja, mialatt a professzor emlékezetében kutat s már kezével betemette az asszony kezét, még mindig nem találja el kilétét.

— Hát nem emlékezik Sarah Brunnerra?

És a professzor emlékezetében apró láncszemek indulnak meg és fonódnak egybe.

— Igen, Sarah Brunner, Grác, Berggasse 7, első emelet, diákévek, Frau Brunner! Hát igazán maga lenne?...

Eduardo Flavi mindenki szemeláttára átölelte és megcsókolta az asszonyt. Életeket, küzdelmeket beszéltek el. Sarah Brunner Bécsben lakik, az urának cipőgyára van, egy hónapig itt marad a Wörti-tó melletti csendben.

Mirjamnak hívták a lányát. Hamar visszanyerte határozottságát. Teniszezni hívott s mikor kijelentettem, hogy nem ismerem a sportot, visszavágott:

— Milyen maradi zsidó maga!

Ebből a mondatból indultak ki a fejlemények.

A magántanár válaszolt helyettem.

— Nem úgy, kisasszony! A sport csak az erőt szolgálja, a tudomány a hitet. Látta, én vagyok a maradi zsidó, mert én már kikeresztelkedtem.

— Fúj!

Eduardo Flavi kesernyésen mosolygott.

— Bravó, leánykám! Örülök, hogy így válaszolt. Ön-bizalomra, meggyőződésre vall és arra, hogy az életre készül. Ügye, egyetemre jár?

— Igen! Orvosnak készülök.

— Nagyon jó! A zsidó ifjúságnak, még a lányoknak is gondoskodni kell önmagukról. Helyet kell kivívniok az életben. De nem szabad egyetlen indulatszóciskával elítélni

egy élettragédiát. Tudja, mivel lehet leginkább hatni az emberekre? Nem sporttal, nem erővel, még csak okossággal sem, hanem szeretettel. Ez az az érzés, amit legnehezebb adni. De hatásosabb a gyűlöletnél. És az elárvult, kitért zsidókat, akiknek legnagyobb része mégis csak zsidó marad, nem szabad elűzni a gyűlölet fuj-szavával. Mert belsejünkben hátha megbánták cselekedetüket, hátha vissza akarnak térni a zsidó egységbe és csak arra az egyetlen szóra várnak: gyere, mi nem haragszunk rád, önmagadat bántottad meg, dolgozzál velünk s mi megbecsülünk téged és a munkádat. Igen, kislányom, az árváknak hiányzik leginkább az anya szeretete. A távolság csak addig fáj, amíg meg nem szokjuk, mert elég a tudat, hogy van, aki kitárt karral vár a közeledőre, de az árvaság? Látta, kisasszony, szégyenlenem kellene magam. ötven évig kellett várnom, hogy idáig jussak.

Akkor értettem meg, miért jött Flavi tanár az ausztriai fürdőhelyre. Vissza akart térni a zsidósághoz, de el akarta kerülni a tömeg gúnykacaját és a másik tömeg üdvívalgását.

Gyönyörű négy hetet töltöttünk a fürdőhelyen. A harmadik héten Klagenfurtban folyt le a visszatérés ünnepe. Mialatt visszautaztunk a fürdőhelyre, hogy közös vacsorával ünnepeljük az estét, Eduardo Flavi könnyezett a vasúti kocsiban. Lehet, hogy az örömtől, lehet, hogy a megnyugvástól, lehet, hogy a fiára való emlékezéstől fakadtak ezek a könnyek. Később megszólalt:

— Azt hiszem, Ervin, aki katolikusnak született, szintén vissza fognak térni hozzánk. Hiszen mi zsidók úgyis a megbélyegzettek népe vagyunk! — A fürdőhelyen Sarah Brunner és Mirjam a vasútnál vártak bennünket. Sírtak és ölelgették a magántanárt. Arra gondoltam, amit néhány héttel azelőtt mondott: Szeretetet kell adni az embereknek! Valamennyien erre a szeretetre várunk.

Az egyetemen már elterjedt a híre Eduardo Flavi visszatérésének. A szóbeszéd már az utolsó hullámverésben vergődött, mikor visszaérkeztünk. Akik eddig nem tartották normálisnak a tanárt, most egyenesen bolondnak nyilvánították. De mindenki elcsodálkozott Eduardo Flavi életerejének megújulásán. Ismét felvette a munka fonálát, ott, ahol letette, mikor fiát bebörtönözték. Hanem Pészachig nem ment a zsinagógába. Akkor meghívott magához széderestére.

Hárman ültünk a fehér asztalnál támaszkodva. Flavi zsidó gazdasszonyt vett maga mellé, hogy ellássa háztartását. Antikezüst menórában hét gyertyaláng lobogott, imbolygó fényt vetett a falakon sötétlő festményekre. Akkor láttam harmadszor sírni a tanáromat, de akkor zokogott. A szabadságot ünnepeltük.

Ez a sanyarúság kenyere,
aki éhezik, jöjjön és egyék velünk,
minden szűkölködő jöjjön és egyék velünk,
ez évben még a szolgaságban,
jövő évben a szabadságban...

Akit ő várt az börtönben volt. Akit én vártam, az anyámat? A mennyországból senki sem tért vissza. De ilyenkor szeretettel telik meg az ember. Mellére ölelné az utolsó jöttmentet is. Az öröm és a fájdalom varázsolják igazán testvérekké az embereket.

Azóta elmúlt néhány év és én... én hazajöttem.

Ma levelet kaptam Ervin Flavitól. Jövő héten adják elő az első szimfóniáját. De Eduardo Flavi ott fekszik a csendes, szürke halom alatt, nem a dombon, a város másik oldalán, a lapályon. Sírja fölött hűvös esőt szítál az ős.

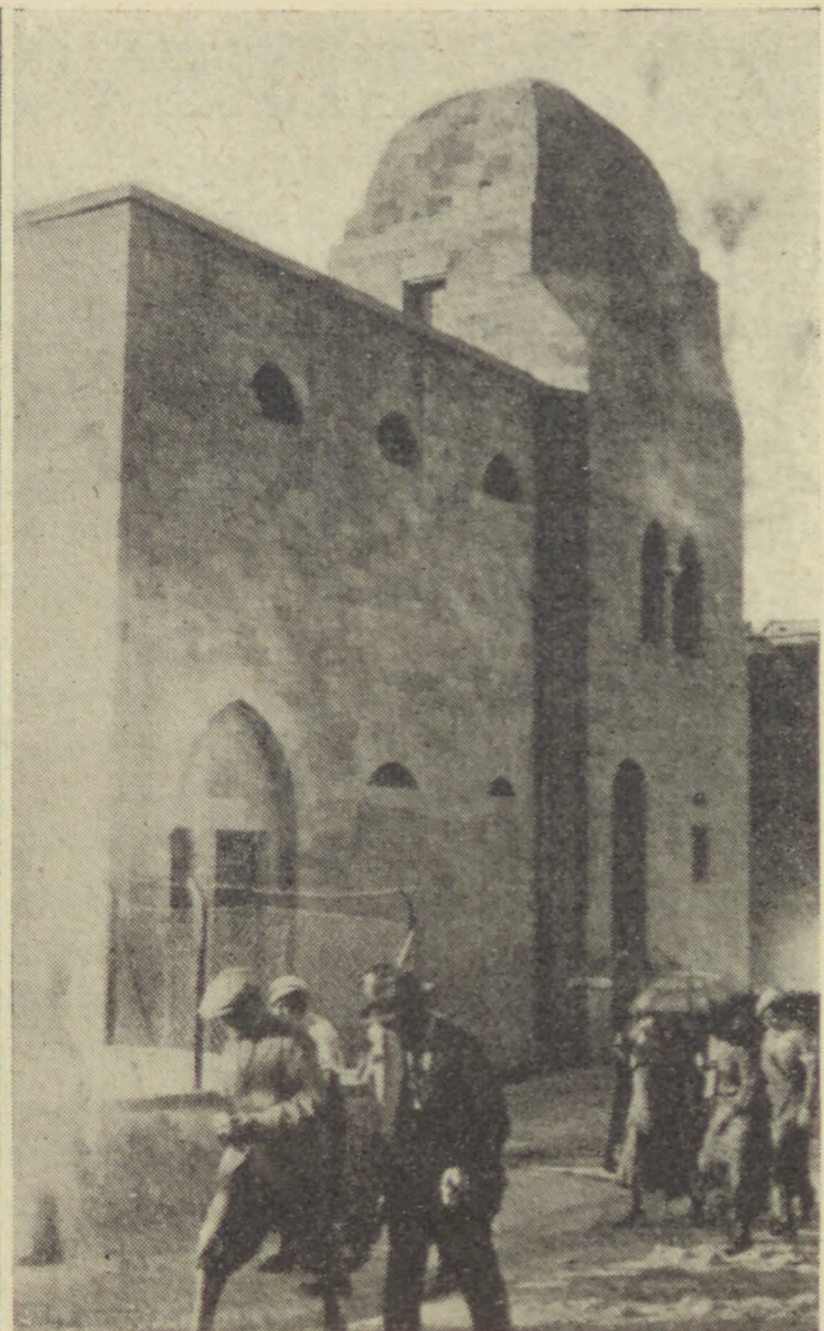
Hát nem bolond szerv a szív? Akkor bomlik meg, mikor már öröm várna rá. De ki tudja? Nagy kujon az élet.

Zsinagóga Afuleban

*A szerelem és a héber nyelv
(Dr. Róth Jenő szentföldi felvételeiből)*

Héber reáliskola Haifában

ÚJ KÖNYVEK

DR. FRENKEL BERNÁT: KIS SZENTÍRÁS (Budapest, 1933. 576 oldal, egy kötetben). Évekkel ezelőtt jelent meg dr. Frenkel Bernát avatott szerkesztésében a „Szentírás a család és iskola részére” címen a magyar nyelvű teljes biblia. Ez a négykötetes Szentírás is nagy hiányt pótol. Az *Imit* kiadásában megjelent bibliafordítás ugyanis már nem volt kapható. A dr. Frenkel-féle magyar Szentírás-nak azonfelül közvetlenebb, folyamatosabb volt a stílusa, a négy kötetet szép illusztrációk élénkítették és az egyes bibliai könyvek elé írt *bevezetések* megkönnyítették a bibliai szöveg megértését. Ez a most megjelent egykötetes mű a „Szentírás a család és iskola részére” rövidített lenyomata. Igazi *hézagpótló munka*. Általa válik tulajdonképpen lehetővé, hogy a laikus magyar zsidóság az ő ősi bibliáját igazán megismerhesse. Az a körülmény, hogy a mű egykötetes, könnyen kezelhetővé, — klasszikus illusztrációanyaga vonzóvá és kedvessé, a bibliai könyvek elé írt nívós bevezetések pedig élvezetessé teszik forgatását. A mű munkatársai sorában dr. Edelstein Bertalan, dr. Fényes Mór, dr. Hevesi Simon, dr. Kandel Sámuel, dr. Pfeiffer-Pap Izsák, néhai dr. Weisz Miksa, dr. Zsoldos Jenő neveit látjuk. Ez a jeles munkatársi gárda bizonysgot tesz a mű komoly értékéről. A könyv ára fűzve 4.80 pengő, vászonkötésben 5.80 pengő. Megrendelhető a szerkesztőnél (VII., Stefánia-út 67). *Dr. Molnár Ernő.*

SZABÓ IMRE: TOLEDO. Szokatlan érdekességű regény jelent meg a kolozsvári könyvpiacon. Szabó Imre a könyv szerzője, az erdélyi irodalom és publicisztika egyik kimagasló alakja, aki mögött számos jelentős regény és novelláskötet áll. A forradalom utáni időkben indul a regény cselekménye a szocialista Bécsben, ahol a nemzetközi társaságokban, emigráns magyarok között megdöbbentő erővel rajzolja meg az egész kor nyugtalanító világát. A történet maga pedig Toledóban ér véget, a szefard zsidók nagymúltú földjén, Spanyolországban. Szabó Imre regényének ismertetésére még visszatérünk.

DR. SILBERFELD JAKAB: A ZSIDÓ VALLÁSBÖLCSESZET TÖRTÉNETE (I. rész). A jeles békéscsabai főrabbinak, dr. Silberfeld Jakabnak, új könyve a zsidó vallásbölcsezet történetéről szól. A magyar nyelvű zsidó tudományos irodalom összefoglaló vallásbölcsezeti művekben különösen szegény. Dr. Silberfeld Jakab ebben a szép könyvben (az egész művet hat kötetre tervezi) a Biblia és a Talmud vallásbölcsezetét foglalja össze, legfőbb vonásaiban. Dr. Silberfeld ebben a könyvében is a legmagasabb színvonalon mozog, de mondanivalóját mindig szellemesen és a nagyközönségnek is érthetően adja elő. A szépen kiállított könyv, melynek folytatása elé érdeklődéssel nézünk, az *Omi* békéscsabai fiókjának kiadásában jelent meg.

(Dr. M. E.)

DR. PUDER SÁNDOR: SZÉPIRODALOM ÉS ORVOSTUDOMÁNY. Művelődéstörténeti és irodalomtörténeti tanulmány. Novák Rudolf és Társa (Budapest, VIII., Baross ucca 21) kiadása, ára 2.40 pengő. Kimerítően foglalkozik a középkori és újkori irodalom orvosi vonatkozásainak taglalásával. Shakespeare és Goethe ismeretlen oldalukról nyilatkoznak meg, épúgy, mint Csokonai és Arany. A mű az eddig ismeretlen irodalomtörténeti és művelődéstörténeti adatok tárházával rendelkezik. A neves orvos-író első könyvének („Állapota kielégítő”) második kiadása ugyancsak most jelent meg Novák Rudolf és Társa, Budapest, VIII., Baross ucca 21 kiadásában.

DR. G. GERŐ LÁSZLÓ: ZSIDÓ MISZTIKUSOK. Budapest, 1934. A magyar zsidó közönség első ízben kap a kezébe egy olyan könyvet, mely a zsidó lélek egy érdekes sajátosságát, a miszticizmust ismerteti. A könyvnek csupán a jegyzete ad rövid és népszerű áttekintést a zsidó misztikáról, melyet a könyvben levő számos apró történet, legenda és mondás világít meg.

DR. DRECHSLER MIKSA: HALADÓ ZSIDÓSÁG. Sok érdekes, megszívlelő gondolatot rejt magában a temesvári főrabbinak ez a kis műve, mely a haladó zsidóságnak legégetőbb problémáit teszi szóvá emelkedett stílusban és magas zsidó és emberi szempontból.

SZENES FERENC: LÉBOVICS BARD HAT LEÁNYA

Ha bementem a táborból Vladivosztokba, a Szvjatlan-
szkaja és Aleutskaja sarkán, szemben a Zolotoi Rog vendéglővel, mingyárt a koreai vásártér elején szoktam találkozni az öreg Matvej Lebovics Bard-dal. Csüggedt hadifogolykedélyemet gyakran felvillanyozta friss, fiatalos hitelteli beszéde, mely mindig valamely zsidó téma körül forgott. Hatvanesztendő fejével sem adta fel a reményt, hogy kijut valaha álmai földjére, Cionba. Kedves, fehérszakállú bácsi volt, tisztán öltözött és annyi jóságos nyugalom volt a lényében, hogy néha csakis miatta mentem be a városba, át a mindig viharos, szélzaklatta vladivosztoki váron kétórás kemény gyaloglással.

Sok tanulságosat mesélt küzdelmes éveiből, de legjobban lányainak története fogott meg.

Hat lánya volt az öregnek. Szép virágszál mind — moszkvai udvari fényképész képein láttam őket. Büszkélkedett velük az öreg. Mert valamikor Moszkvában éltek, nem is oly rég, a háború előtt és 1912-ben a legidősebbet, Deborahát — akit később a név jelentése szerint Melisszára kereszteltek — egy cári gárdatiszt vette feleségül.

Bár első vejével — keresztény lévén, de meg mert messze Taganrogha helyezték át — nem igen érintkezett, mégis elég baja volt miatta. A moszkvai zsidók rossz néven vették, hogy lányát hozzáadta, a pravoszlávok meg léptenyomon beléköltöttek: a tolakodóba, aki cári tisztre merte szemét emelni. Még a háború kitörése előtt jobbnak látta otthagyni az ó-fővárost és kijönni fatelepeire, Szibériába. Irkutszkban történt, hogy egy szép szál orosz ácsmester feleszeretett második lányába, Reginába. Matvej kereken kikosarazta, pedig a lány szívelte a legényt. De hát nem akart még egy „idegent“ a családjában. Mikor a háború kitört és az ácsot hadbaszólították, Reginát az öreg egyik üzletvezetőjéhez akarta hozzáadni, de a leány egyre húzódozott. 1916-ban az ács hazajött a frontról jelentéktelen sebbel. Újra beköszöntött Bardékhoz és kérte a lányt. Megint hiába. Ekkor azonban fenyegetőzni kezdett, mire Bard kidobta. De két hét sem telt bele és kitört a Keren-szki forradalom. Bardot letartóztatták. Súlyos vád volt ellene. Cári tiszt volt a veje. Ráfogták, hogy pénzt küldött neki, hogy menekülését a forradalmi törvényszék elől elősegítse. Bard nem tagadta, hiszen gyermekének tekintette. A tyurmába zárták és családját brutalizálni kezdték. Az öreg megszeppent. Egy beteges feleség és öt szűz a forradalom viharában! Fájt a szíve és nem lehetett csodáltni, ha — mikor az ács és Regina együtt meglátogatták őt a börtönben — kiszabadulása ellenében áldását ígerte frigyükre.

Az első bolsevik hullám elől még távolabbi keletre jött a Bard-család. Matvej eladta a Bajkál körüli erdeit és Csita körül telpedett le. A vörös hullám azonban hamar átcsapott ezen a városon is, ahol Bardéknak, mint nemrégijövevényeknek nem volt sok barátjuk. Bard harmadik lánya, Zsuzsanna, ekkor 20 éves volt, félbemaradt orvosi növendék, akit 3—4 egyetemi szemeszter megkötyagosított egy kicsit. Szabadszerelem, nőközösség, meggyás forradalmi elvek szállták meg újra a szívét és egy szép napon kijelentette, hogy elmegy Kannewischerrel, egy észt komiszáriussal. Az apa nagy jelenetet csinált, megátkozta, de mindez nem használt. A lány először ugvanazzal fenyegetőzött, amivel nemrég az ács: politikai üldözéssel cári és mensevik vejei miatt. Amikor azonban ez sem használt, egyszerűen kijelentette, hogy szíve alatt Kannewischer gyermekét hordja. Később, amikor állítólagos csábítójának felesége lett, kisült, hogy ez nem is volt igaz, de Matvej megtörte ez a „vallomás“ és nem volt ereje ellenkezni.

Ekkor az öreg feladta üzletét és egyik napról a másikra kezdett élni. Vagyona úgy sem volt biztos. Negyedik lánya, Rebekka, még csak 17 éves volt, szép, fejlett teremtés, de az öreg bízott benne, hogy 2—3 évig nyugta lesz. Ámde csalódott. A vörös forradalom bizonyos szabadságot adott azon a vidéken a hadifoglyoknak s több zsidó tiszt kezdett járni a házhoz. Az egyik aztán egy szép napon előállt, hogy hát ő elvenné Rebekkát és ha az öreg odaadná, elkezdene ott a környéken valami munkát. Matvej hallani sem akart róla, de a sors megint másképp határozott. Ami Zsuzsannánál csak szemfényvesztés volt, a szép Rebekkánál bekövetkezett. Mit volt mit tenni, megtartották az esküvőt. Legalább az a vigasza volt az öregnek, hogy zsidó fiú volt új veje, még hozzá jó bécsi családból való mérnökember. Az már kevésbé volt inyére, hogy a fiatalok egy szép napon sógoruk, Kannewischer, segítségével megszöktek és csak hónapok multán Friscóból kapott róluk hírt.

Ez úgy 1918 elején lehetett. Két esztendeig nyugsága volt az öregnek. Közben kijött Vladivosztokba, ahol aránylag nyugodtabb volt az élete. Két megmaradt lányára Leára és Sárára úgy vigyázott, mint a szemefényére. Itt kinn a távol keleten nem érte őket a második bolsevik hullám, mely elseperte a cseh légiókat. De viszont az ántánt-missziók daliás tisztjei kísértették a két szép kisasszonyt. Longobardi kapitány tisztjei, meg a kanadaiak. Egy-két francia, meg amerikai is került-fordult körülöttük. Matvej egy szép napon azon vette észre magát, hogy Lea, aki közben 18 éves lett, teljes komolysággal beszél arról, hogy egy francia tiszt jegyese.

Sem az amerikaiak és japánok közt napirenden lévő fegyveres csetepaték, sem az állandó vörös-fehér zsörtölődés nem voltak alkalmasak arra, hogy Bard apó kedélyét erősítsék. A francia misszió urai igen nagy legények voltak és Bard apóról sokat fecsegték. Hogyisne! Akinek egy cári tiszt, egy burzsuj ács, egy vöröstanácsos és egy szökött hadifogoly, egy valódi boche voltak a vejei, nem ellenkezhetett, nem követhette el azt a sértést, hogy egy ántánt-tiszt, de legalább is sergeant — rokonságát visszautasítsa, még ha az illető régen kitért vallású is volt.

A misszió alig két hóval azelőtt távozott Vladivosztokból, amikor az öreg e kis történetet nekem elmondta. Egyetlen 16 éves Sáríkája maradt otthon. De ezt az egyet — ezt már nem adja. Nem adja, ha cári tiszt veje miatt, mint ellenforradalmárt agyonlövik, ha ács veje miatt elkobozzák utolsó szál ingét, ha vörös veje miatt az ántántkatonák lincselik meg, ha hadifogoly veje miatt haditörvényszék elé állítják, ha francia veje miatt... akármilyen baja is lesz. Nem!

Ez a gyermek azé lesz, akit ő választ ki a számára. A többit elvitte a galut, a számkivetés. Szétszóródtak a világ minden tájára, beleolvadtak minden ellenség közé... de ennek, a Sáríkáának, egy igaz zsidóéna kell lennie... egy cionistáéna, aki elmegy a Szentföldre, az ősi földet művelni, küzdeni a szent, szép zsidó álmokért, a jövőért. A galuttal szemben, mely öt gyermekét nyelte el, — a hatodik gyermek Cioné lesz — a hatodik gyermek Cion szimboluma.

Könnyes szemekkel mondta el az öreg ezt a történetet. Nem tagadom, engem is meghatott. Pedig a végén az öreg, látva, hogy sajnálom, hogy egy árnyalattal gyengédebb vagyok hozzá, megjegyezte:

— Azért ne vegye panaszkodásnak officierlében, amit elmondtam. Manapság örülni kell, ha az ember öt lányt valahogyan is férjhezad.

ZSIDÓ HUMOR

A PALESZTINAI HUMORBÓL.

Az idei Sovuoth-ünnep és a telavivi kiállítás alkalmából megjelent a *Cabar* (Kaktusz) című humoros héber röplap, mely sok érdekes aktualitást tűz tolla hegyére. A címlapot itt közöljük: „*A repülő tevé*“, mely a kiállítás bejáratát díszíti, ámulatba ejti az arabot, aki így fakad ki: „Pusztuljon el a házuk a „jahud“-oknak. Ezer nemzedék óta mászik az én tevéim lustán és ezeknél 25 év alatt szárnya nőtt...“ (Arje Navon rajza.)

A másik oldalon, ugyancsak Arje Navon rajzával, a kormányzó nézi a felhalmozott pénzeszsákokat, az államháztartási felesleg millióit és oda szól a zárt kapukat döngető zsidó ifjak felé: Mit kiabálnak ezek a zsidók? „Alijah!“ „Alijah!“ (A szó bevándrolást és emelkedést jelent.) Nem vándorol-e be elég pénz? Nincs-e elég „emelkedés“ az államkincstárban?

Egyik oldal kommentálja Ruth könyvét aktuális magyarázatokkal: És lőn midőn a bírák ítéleztek... „És lőn“, mindig bajt jelent. Tehát akkor is akadtak bírák. mint B. úr, aki kijelentette, hogy „Tel-Aviv a leghitványabb város a Földközi-tenger partján.“ — És ime Boáz megy... Szól a Boázokról, akik elhagyják Erec-Jisraelt és mennek felépíteni Cyprus-szigetét. — És megparancsolta Boáz a legényeinek... Vonatkozik a kfar-szabai zsidó gazdákra, akik zsidó munkások helyett arab legényekkel dolgoztatnak. — És szólott Ruthoz: mosakodj meg és kend meg hajad olajjal és öltsd fel ruháidat és menj a szérübe... Elfelejtette mondani: „és rúzsold be ajkaidat“. — És elment egy férfiú Betlehemből lakni Moab mezejére... Ügylátszik, még akkor nem volt „Zsidó Nemzeti Otthon“ és azért szabad volt zsidónak lakni Betlehemből is és szabadon mehetett a moabi mezőkre is. — És mentek az úton, hogy visszatérjenek Juda országába... Ügylátszik, akkor még nem sanyargatták őket certifikát-rendeletekkel.

Egy *körkérdés* Transjordánia fejlesztésével foglalkozik: Miként lehetne a Tul-a-Jordánt megmenteni a pusztulástól, amely felé halad? A kormányzó így felel: Szerintem, mindenekelőtt körül kell venni egész Transjordániát 50 méter magas fallal, hogy egyetlen zsidó se mehessen be. Ez a munka vagy 100 évig foglalkoztatná a lakosokat, a költségeket pedig fedeznék a palesztinai kormány kasszájából, a zsidók adójának feleslegeiből...

Egy telavivi *tréfa* a *Sadchenről* jellemzi a fizikai munkás értékének magasba szökkenését: Egy amerikai zsidó megjelenik a Sadchennél, 1000 font hozományt ad a leánynak, ajánljon jó partit. „Ajánlhatok egy fiatal német orvost, aki most menekült ide Hitler elől.“ — „Nem. orvos nem kell. Már egész Tel-Aviv tele van orvosokkal.“ — „Ajánlhatok egy fiatal mérnököt, aki most végzett a haifai Technikumon.“ — „Nem kell, már több mérnök van itt, mint ház.“ — „Ajánlhatok egy ügyvédet...“ — „Ki ér reá itt perlekedni?“ — „Ajánlhatok egy tanárt.“ — „Ugyan. hát fizetnek a tanároknak?“ — A Sadchen végül türelmét veszítve, haragosan kiált az apára: „Csak nem gondolod. hogy a te rongyos ezer fontodért ajánlhatok neked egy kőművest?...“

MAJD LESZ IDŐ.

A régi szatmári rabbiról mesélik. Egyik prédikációja alatt a hívek lassanként kiszivárogtak a templomból feddő beszédje elől. Mire a rabbi felemelte hangját és így szólt: Csak menjetek, majd lesz idő, amikor prédikálni fogok felettetek és nem fogtok tudni mozdulni, mert a koporsó nem enged. És akkor már nem lehet jóvátenni azt, amit most még lehetne, amíg éltek.

TOLLHEGYRŐL

ÚJ ZSIDÓ MÚZEUMOT AVATTAK

a napokban Budapesten. Másfél éven belül a másodikat. Olyan *embarras de richesse* a zsidó kulturális intézményekben, milyennel a világ fővárosai közül tán csak New-york rendelkezik. Vajjon akkora itt a tudásszomj, a történeti érzék, az áldozatkészség ebben a három-egy magyar-zsidó centrumban? Avagy csak a balpart jelen dicősége nem engedte a mult babérain pihenni a jobbpartot? Való igaz, hogy Buda ősi hitközsége, ha egyszer megemberelné magát és megszólaltatná málló köveit, rejtett barlangjait, levéltári okmányait, még széles hátteret, mélybenyúló reliefet adhatna a pesti, ill. országos zsidó múzeumunknak. Egyelőre a jóval fiatalabb, török-tatár-német vész megkímélte, azért maradványaiban, emlékeiben sokkal gazdagabb óbudai zsidóság ébredt lokális jelentőségének tudatára és rendezett be helyi *múzeumot* éppen 200 éves történetének történelmi és művészettörténelmi kincseiből. Erdemes, érdekes gyűjtemény. Tán kevesebben fognak pestiek, vidékiek, külföldiek „átrándulni“ Óbudára, az egykor világsodának emlegetett klasszikusan monumentális Istenházának helyiségeibe, ahol a Múzeum el van helyezve, mintha a Dohány-templom tözsomszédságában letét-vitri-*nekben* volnának kiállítva az ezüstök és különféle kárpitok. Ám, ha a mai és jövőendő óbudaiak maguk épülni fognak saját multjukon, hasonlószerű tettekre fognak

חוכמת המוריסטית ומצורת לשכונות ויריד המזרח

„הגמל המעופף“ ..

המבט על יד ימי תחנת הרכבת של היישוב. אלטריריות חזל תגלל של כשולית. וילל צלל כפוך עשרים חמש שנה צפוד לו כפחים ..

A „Cabar“ (Kaktusz) c. tel-avivi élclapból.

A repülő tevék cégérű kiállítás láttán kifakad az arab: Az én tevéim évszázadok óta csak csoszog itt és a zsidók tevéjének 25 év alatt szárnya nőtt . . .

felbuzdulni, akkor helyén volt a „decentralizáció“, melyet az egyik szónok a megnyitáskor hangoztatott. Egy tekintetben feltétlenül újat, új stílust tanulhatunk, hámulhatunk ott a tülekedő központtól távolabbeső, nyugodtabb tájakon. Három szónoka volt a megnyitó ünnepségnek. Uri módon, udvariasan köszöntötte a megjelent előkelőségeket az elnök, vallás-erkölcsi és hazafias nevelés szempontjából méltatta a múzeum jelentőségét a főrabbi és értékes történelem-filozófiai meglátásokkal gazdagított bennünket az ünnepi beszéd szerzője és előadója. De mindhárom beszédben nem fordult elő egyetlenegy tulajdonnév: élő személynek, szereplési híúságnak nem udvarolt, bókolt itt senki! Ezért az egy tapasztalatért, élményért érdemes volt elmenni az óbudai zsidó múzeum megnyitására. —t.

AMIT ŐK „ZSIDÓ KULTÚRA“ ALATT ÉRTENEK...

Valahogy így adta tudtul az illetékes német miniszter azt aényt, hogy a zsidóknak, akiket a német kultúra műveléséből kizártak, módot adtak a „Jüdischer Kulturbund“ jóváhagyásával, hogy maguk között műveljék azt, „amit ők zsidó kultúra alatt értenek“... Szép körülírás. De egy mostani német miniszternek is tudnia kell azt, hogy amit „zsidó kultúra“ alatt értenek, az sok-sok ezeréves, jóval régiebb, mint például a német kultúra és a világ összes kultúrnépe a legtöbbet merítették abból az ősi forrásból, amit „ők zsidó kultúra alatt értenek“...

LEVY VAGY LAUE?

Ez már nem hivatalos ténykedés, hanem „egyéni akció“. Egy előkelő leipzig-i lap nem akarván lemondani a zsidó cégek hirdetéseiről, úgy segít magán, hogy germanizálja a zsidó cégeket. Az egyiket például, akit „Max Levy“ cégtábla ékesít, átárjasította „Max Laue“ névre. Utca, házszám teljesen stimmel, a vevő tehát bemehet az „árjasított“ céghez, a cég pedig árusíthat az árja vevőnek és nincs semmi baj. A lap pedig mentheti magát egy csekély sajtóhibával és minden rendben van.

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

AZ ORTH. KÖZPONTI IRODA ÚJ ELNÖKE. Az orthodox országos képviselő egyhangulag *Kahan-Frankl Samut* választotta meg az iroda elnökének. Strasser Salamon debreceni főrabbi rendkívül meglehetősen beszédben méltatta Frankl Adolf elnök érdemeit, akit a képviselőiség örökös tiszteletbeli elnökké választott meg. A jelölőbizottság óbudai Freudiger Ábrahám elnöklété alatt tanácskozott, majd bejelentete, hogy első helyen Kahan-Frankl Samut, második és harmadik helyen Steiner Vilmost és Klein Márkust jelölik az iroda elnöki méltóságára, mire egyhangú lelkesedéssel Kahan-Frankl Samut választották meg.

Az eredmény kihirdetése után az új elnökért egy négy tagból álló deputációt küldött a nagygyűlés. Óbudai Freudiger Ábrahám meleg szavak kíséretében hirdette ki előtte az Orthodox Központi Iroda elnökévé történt megválasztását, majd felkérte Bernfeld Sámuel központi bizottsági tagot, hogy az országos képviselőiség nevében üdvözlje az új elnököt. Bernfeld Sámuel rendkívül lelkes, szép szavakban tolmácsolta az országos képviselőiség szerencsekívánatait és igen emelkedett szellemű beszédben vázolta az új elnökre váró feladatokat. Kahan-Frankl Samu elnök hosszabb beszédben köszöntö meg a beléje helyezett bizalmat és nagyobb vonásokban vázolta azokat a feladatokat, amelyek a közeljövőben az orthodoxiában megoldásra várnak. A beszéd elhangzása után az országos képviselőiség tagjai lelkesen ünnepelték az új elnököt, aki az elnöki székből tovább vezette a gyűlést. Dr. Reiner Imre, jogtanácsos részletes beszámolóban ismertette azokat a fontosabb kérdéseket, amelyek a hazai orthodox zsidóság érdekeivel kapcsolatosak. Korein Dezső, Fried Béni, Krausz S. J. és Bernfeld Sámuel hozzászólása után az Országos Képviselőiség a jelentést elfogadta, mire Kahan-Frankl Samu elnök köszönetet mondva a megjelenteknek, a gyűlést bezárta.

PATAI JÓZSEF JERUZSÁLEMI ELŐADÁSAI. A jeruzsálemi héber egyetemen *Klausner* professzor üdvözlölte a vendégelőadót, aki — úgymond — „itt van nálunk Erec Jisráelben és itthon van az egyetemünkön is, melyet számos értékes előadással ajándékozott meg. Kívánjuk, hogy mielőbb tegye át működését teljesen Erecbe és gyarapítsa itt a héber költészet terén végzett kutatásait“. A „Jesurun“ templomban Patai „*Haemuna sebasira*“ (A hit a költészetben) címen tartott előadást, mely után dr. *Levanon* elnök és dr. *Braun* az egyetemről méltatták Patai József működését a jeruzsálemi hallgatóság előtt.

AZ ERDÉLYI ZSIDÓ NEMZETI SZÖVETSÉG aradi konferenciája 300 delegátus részvétele mellett folyt le, a Palesztinából nemrég hazatért *Vermes* Ernő elnök nyitotta meg az impozáns konferenciát. Dr. *Nobel* Sándor társelnök, *Michel Landau* v. országgyűlési képviselő és *Bató* Lajos üdvözlése után dr. *N. M. Gelber* a cionizmus világpolitikai helyzetét ismertette. Az erdélyi Mizrahi 57 delegátussal képviseltette magát. *Hirsch* Jakab, *Rottenberg* József, *Ráth* Efraim és *Juszt* József szólaltak fel, követelve a választott zsidó élet erősítését Palesztinában. Ezt a felfogást támogatta dr. *Szegő* Ernő dévai csoportelnök is. A konferenciára még visszatérünk.

Minden kalapban ez a márka

nyakkendő, fehérnemű, pyjama

és a férfidivatok minden cikkét a legjobban és legolcsóbban **KOZMÁ-nál** kapja.

VII., Károly király ut 3, a sarkon

ANYASZIV

Gordin énekes-táncos színműve az utolsó esztendő legnagyobb sikere

BETHLENTÉRI SZINPAD

„JERUZSÁLEM“ és „TEL-AVIV“

gyönyörű óceánjáró gyorshajóinkon bonyolódik le a palesztinai forgalom 93%-a. Miért?

Mert utlevél- és vizumelőírások tekintetében mi nyújtjuk utasainknak a legpontosabb utbaigazítást!

Mert e két hajón a harmadik osztályon is szinte minden utast kitűnően szellőzött, modern kényelemmel berendezett KÜLSŐ kabinban, házaspárokat most már mindig KÉTÁGYAS kabinban helyezünk el és minden utasunk kívánatra szigorúan rituális, a jeruzsálemi főrabbinátus ellenőrzése alatt készített ellátást kap!

Mert az utazás Budapesttől Triestig csupán 13 óra, Triesttől Jaffáig négy nap és 17 óra, tehát az utazás teljes időtartama alig több öt napnál — teljes kényelemben, kitűnő hajón!

Mert áraink ma is a régi alacsony árak, mert pompás óceánjáróinkon még mindig a legkisebb költség mellett nyugodtan indulhat Erec Izráelbe!

L L O Y D T R I E S T I N O

Thököly út 2

BUDAPEST

Váci ucca 17

AZ V. KER. IZR. NÖEGYLET május 13-án tartotta XXV. évi közgyűlését a Lipótvárosi Társaskör dísztermében. *Eichbaum* Mórné elnök illetődött szavakkal nyitotta meg a közgyűlést és üdvözölte a nagyszámban megjelent előkelő közönséget. *F. Fürth* Margit titkári jelentésében vázolta az egyesület működését, mely szerint az összkiadás 21.000 pengőt is meghaladja, 342 gyermeket és felnőttet ruházott fel az egyesület, 36.90 0obédet osztott ki a Nép-konyhán, segélyekre 6000 pengőt fordított. Dr Spitz József után dr Blum Ödön min. tanácsos, körzeti elnök meghatottan emlékezett vissza a 25. évi munkára.

FRANKL LAJOSNAK, a simontornyai bőrgyár igazgatójának, közhasznú érdemes tevékenysége elismerésül a kormányzó a magyar királyi kormánytanácsosi címet adományozta. Ez a kitüntetés nemcsak a børszakmában, hanem a zsidó közéletben is osztatlan örömet szerzett,

AZ AMIGO-családról szóló cikkhez kiegészítésül közlik velünk, hogy Budapesten is vannak a nagyhírű spanyol zsidó családnak leszármazottjai: *Amigo* Jakab, aki 43 év után most vonult nyugalomba mint kir. központi járásbíró-sági főigazgató, *Amigo* Benő nyug. főszámtan., főfelügyelő és *Amigo* Mór v. MÁV állomásfőnök és aktív katonatiszt.

PÁLYÁZAT. A Magyar Izr. Kézmű- és Földművelési Egyesület tanoncotthonában 10 bennlakó és 25 künnlakó és kertészképzőtelepén 18 ingyenes bennlakó növendék nyer felvételt. Pályázhatnak 14—17 éves ipari, vagy mezőgazdasági pályára alkalmas, ép és egészséges, árva és szegény fiúk. Mindkét intézmény bennlakó növendékeinek felvételéhez a középiskola négy osztályának sikeres elvégzése elengedhetetlen kellék. A kertészképzőtelepre érettségizettek is folyamodhatnak, kiknek tanideje 3 helyett 2 év. — A kérvényt — melyhez születési, iskolai, újraoltási és szegénységi bizonyítvány csatolandó — az egyesület központi irodájába (VII., Damjanich-utca 48) folyó év június 25-ig kell benyújtani. — A kertészképzőtelepre a megüresedett ingyenes helyeken kívül korlátolt számban felvehetők az ellátást megtérítő növendékek is.

AZ IZR. SZÜNIDEI GYERMEKTELEP-EGYESÜLET *Kálmán* Jenő kincstári főtanácsos elnöklete alatt tartott közgyűlésén *Galambos* Jenő ügyvezető igazgató-főtítkár betérjesztette az elmúlt évekről szóló jelentést. Hatszáz gyermeket láttak el a szünidőben. Dr *Zahler* Emil a hitközség képviselőjében üdvözölte az egyesület vezetőségét, *Kálmán* Henrikkel az élén.

DR NAGY VILMOS KITÜNTETÉSE. Dr *Nagy* Vilmost, a Cosulich-Italia magyarországi igazgatóját, a kormányzó, érdemeinek és közhasznú tevékenységének elismerésül, kormánytanácsosi címmel tüntette ki. Nagy Vilmosnak nagy érdemei vannak a tengerhajózási kultúra körül, amelynek keretében nagy sikerrel mozdította elő Magyarország és Palesztina közötti forgalmat és emelte a két ország közötti gazdasági kapcsolatokat. Kitüntetése széles körökben örömet keltett.

Dr. Nagy Vilmosék (középen) a Panaszfal előtt Jeruzsálemben

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegyszerkészítő és kélmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

Dr. EDELSTEIN BERTALAN.

A magyar zsidóság rabbikarának legelsői közé tartozott. Minden nemes eszmének önzetlen, lelkes harcosa volt. És odaadó tanításával, szerénységével, jóságával teljesen meghódította a hívek szívét. Edelstein Bertalannak nem volt ellensége, csak jó barátja, tisztelője és rajongója. Ez jutott kifejezésre azon az impozáns temetésen is, hol a hívek ezrei könnyeztek koporsója körül. A Zsigmond-utcai templomban dr. Kiss Arnold vezető-főrabbi hatalmas gyászbeszédben méltatta nagy érdemeit, majd a templomból a farkasréti temetőbe kísérte a gyászmenet a halottat. A gyászszertartást Sirota Nándor főkantor és az énekkar gyászdalai vezették be, majd Kiss Arnold dr. vezető-főrabbi imája után Benoschofsky Imre dr. rabbi mondott gyászbeszédet. Meghatottan búcsúztatták a hitközség nagy halottját: Szántó Jenő, a budai izr. hitközség alelnöke, a gyászoló zsidó közösség és az Országos Izraelita Iroda nevében, Krisztháber Adolf dr., a budai izr. hitközség elnöke, a hitközség nevében Biró Géza, a budai Chevra Kadisa Szentegylet elnöke, a Chevra nevében, Hoffer Ármin dr. rabbiszemináriumi tanár a Rabbiszeminárium tanári kara nevében, Grossmann Zsigmond dr. főrabbi az Országos Rabbiegyesület nevében, özv. Baracs Károlyné a Budai Izr. Nőegylet nevében, Csobádi Samu dr. a „Sevesz Achim“ és Menház Egyesület, valamint az összes budai jóléti intézmények nevében, Patai József dr. az I. M. I. T. és a Pro Palesztina Szövetség, Farkas József dr. a pesti rabbiság nevében, Neumann József dr., budai főrabbi, az óbuda hitközség nevében, Óbuda szülöttéről emlékezett meg. Goldberger Izidor dr. tatai főrabbi iskolai kortársai, Rácz Sándor tanár az Árpád-reál-gimnázium nevében, Vidor Pál dr. tanítványai, az ifjúsági csoport és a cserkészek nevében, Katona József dr. a rabbiszeminárium növendékei nevében, Diósi Jenő hitközségi főjegyző a hitközségi alkalmazottak nevében. A budai izr. hitközség előljárósága Edelstein Bertalan dr. főrabbi elhunyt alkalmából előzetesen előljárósági ülést hívott össze, melyen Krisztháber Adolf dr. hitközségi elnök megindult hangon méltatta azt a súlyos veszteséget, mely az egész magyar zsidóságot és főleg a budai izr. hitközséget Edelstein Bertalan dr. főrabbi elhunytával érte. Elhatározta egyben, hogy Edelstein Bertalan dr. főrabbi emlékét jegyzőkönyvben örökíti meg és az elhunyt főrabbi emlékére egyébként is méltó módon fog gondoskodni.

DR LÖWY FERENC JUBILEUMA. Negyvenéves papi jubileumát ünnepelte dr Löwy Ferenc marosvásárhelyi rabbi. Irodalmi munkásságával már egészen fiatal korában feltűnt. Mikor a *Mult és Jövő* megindult, lelkesen csatlakozott munkatársaink közé. Erdély centrumában kutatta a zsidó történelmi vonatkozásokat és a mának minden zsidó mozgalmából is odaadással vette ki részét. És dolgozik fáradhatatlanul ma is, ifjúi hévvel buzdul és buzdit, és vezér és példaképpen áll a rabbikar élén. Jubileuma a felekezetek közötti béke ünnepe volt. Dr *Kecskeméti* Lipót nagyváradi, dr *Lenke* Manó lugosi, dr *Nebel* Ábrahám nagyszalontai főrabbi, valamint a felekezetek többi papjai, és a különböző hatóságok, hitközségek képviselői megkülönböztetett tisztelettel köszöntötték. *Sennensieb* Béla hitközségi elnök, dr *Adorján* Ármin, az Izr. Iroda országos elnöke, *Burger* Albert díszelnök. *Rothmann* Mór stb üdvözlőbeszédei után a jubiláns meghatottan mondott köszönetet az ünnepséért.

GÜNZLER-IRODA, KÁLMÁN-UCCA 23. Sokszorosítás 1.80 P (második 100-tól 50% engedmény). Héberbetűs gépelés! Gépírás 15 fillér.

PAPLAN BIZALOM DOLGA

Sok ezer állandó vevőm bizonyítja, hogy nálam bizalommal és olcsón vásárolhat.

DORSCHOVITZ
paplangyár
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U. 53.
Alapítva 1910.

Klot doubl	P 8-10l
Műselyem brocat paplan fehér kártolt vattával . . .	P 20 „
Műselyem brocat pehely paplan Ia min.	P 65 „
60% selyem brocat, mindkét oldalán legprimább higiénikus pehellyel . . .	P 85 „
Damast matrac 3 részes prima afrikkal	P 24 „

Szemüvegek, látásövek, hőmérők. Díjtalan szemüvegvizsgálat. Új és használt fényképezőgépek. Amatőr felvételek szakszerű kidolgozása.

HEIDEN JENŐ
OPTIKA ÉS FOTÓ
Budapest, VI., Teréz-körút 8.
Szombaton zárva

FRÄNKEL

orth. kóser gyönyörűen berendezett
ÉTTERME

Polgári árak

Budapest, VII., Károly király út 3/a. Alkalmi vacsorák, lakodalmak és bankettek legalkalmasabb helye

Siófokon

penzió és étterem

Fürdőtelep, Batthyány u. 16
Telefon: 106

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek sírkőraktára

Budapest, VII., Károly király-út 3/c

Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95

BARACS KÁROLY EMLÉKÜNNEPÉLY. A budai hitközségnek Baracs Károly elnökről elnevezett iskolája május 6-ikán megható emlékünnepélyt rendezett, amelyen dr. Szemere Samu, a tanítóképző igazgatója, művészi elgondolással felépített beszédben méltatta az alapító nagy egyéniségét. A mély tartalmú emlékbeszéd megjelent a Budai Izr. Hitközség Értesítője május—júniusi számában.

A BETHLENTÉRI SZÍNPAD június 7-én új darabot mutatott be. Jack Gordin zenés színművét, melynek sikere a színház reményei szerint messze felül fogja múlni még a „Timosa” hallatlan nagy sikerét is. A darab témája: a zsidó anya glorifikálása. Ötezer év könnyes, fájdalmas szenvedése csendül ki a gyönyörű ó-héber melódiákból. Humoros táncok és énekek vegyülnek a családi életkép drámai jelenetei közé, a könny és a humor darabja ez. Egy szétszóródott zsidó család megbékélése. A gyermek megható barmicvó-ünnepségével fejeződik be a darab. Az előadást Czohor Imre rendezte. A darab a XIX. század végén játszódik, a régi cári Oroszországban. A korhű díszleteket és kosztümöket Reysser Ottó tervezte, zenéjét Gorodinszky Szasa szerezte.

HÁZASSÁG.

Deutsch Rózsa, Tapolca. Szegő József, Nagykanizsa, e hó 10-én tartották esküvőjüket Tapolcán.

Kálmán Ágnes (dr. Kálmán József székelyudvarhelyi ügyvéd leánya) és Sebők Pál fakareskedő Temesvár, június 24-én házasságot kötnek.

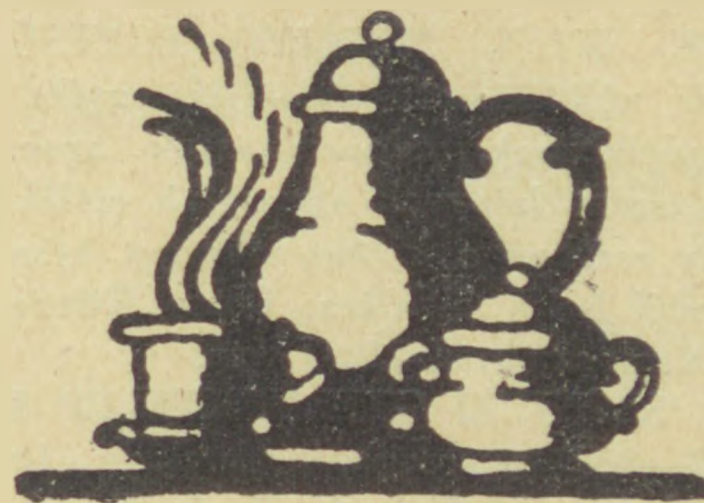
Salamon Baba T.-Severin és Fischer Ernő Orsova jegyesek. (Minden külön értesítés helyett.)

Duschinszky Elemér, Rákospalota—Tel-Aviv, a Banco di Roma tisztviselője, f. év Szivan 1-én Tel-Avivban házasságot kötött Stein Bracha kisasszonnyal, Mármárossziget—Tel-Aviv.

HALÁLOZÁS.

Tordán hirtelen meghalt Goró Ferenc főmérnök. Gyászolják neje, gyermekei, Brunner- és Goró-családok. Nagy részvéttel temették el.

Május 14-én temették Abaujszántón nagy részvét mellett özv. Feuerstein Lajosné szesznagykereskedőt 68 éves korában. Megboldogult jótekonyságáról, jó szívéről közzismert volt. Temetésén megjelent a község színe-java, valláskülönbség nélkül, valamint a kerület országgyűlési képviselője, Káger József pápai prelátus-apát is. Deutsch Jenő főrabbi magasszárnyalású és mélyenszántó húcsúztatója mindenkit könnyekig megindított.

Sanyaru életviszonyok közepette is örülni a jelennek — mert csakis a jelent éljük át valóban — akkor vagyunk képesek, ha a korszak legértékesebb javát felismerjük, megbecsüljük és élvezzük. Mindennapi nélkülözhetetlen élvezetünk a kávé; az emberiség a kávé korszakát éli.

JÓ KÁVÉ - MEIN KÁVÉ EGY FOGALOM!

Szemere Árminné, a lévai chewra kadisa előljárójának neje elhunyt. Temetése nagy részvét mellett ment végbe.

Wiesel Jenő fakereskedő neje (Arad) Budapesten 50 éves korában elhunyt, tetemét családja Aradra szállította, hol június 3-án óriási részvéttel helyezték örök nyugalomra a páratlan, ritka nagyasszonyt, aki felekezeti különbség nélkül minden szegényt pártfogolt. Gyászolják férje, Wiesel Jenő, gyermekei és kiterjedt családja.

Súlyos csapás érte Böhm Jakabot, akinek jótekonyságáról ismert felesége hirtelen elhunyt. Nagy részvéttel kísérték utolsó útjára.

Temesvárott 56 éves korában, rövid szenvedés után meghalt Fuchs Ignác börgyáros és iparos, vallásos életet élt és a szegényeknek támogatója volt. Gyászolják felesége és hét gyermeke, valamint kiterjedt rokonság.

Perczel Sándor intéző Bekecsen e napokban elhunyt. Temetése Miskolcon nagy részvét mellett ment végbe.

Izléses divatos parókáik

hullámos hajból

Piechnik és Mechtl

IV., Váci ucca 18

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelten árban, házhoz

szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű

kivitelben * Elsőrendű fajborok * Tel. 23.8.43

Budapest, VI., Révay ucca 4/B

B o r á r a k

Asztali bor	— .60	Vörös burgundi	1.—
Pecsenye bor	— .70	Tokaji édes szamorodni	1.40
Furmint	— .80	Száraz szamorodni	1.20
Édes rajnai rizling	1.—	Szilvórium 54 ⁰ / ₀	3.60

Kívánatra házhoz is szállítom

AZ ORTH. IZR. IFJAK ÖNKÉPZŐ EGYESÜLETE felkéri azokat, akik nélkülözhető ima- és egyéb héber könyvek fölött rendelkeznek, adományozzák azokat az egyesület részére. A szent könyvek elhunytak emlékére is ajándékozhatók, mely esetben a kívánt szöveget készséggel rávezetik a könyvfedél belső oldalára. Cím: „Tiferesz-Bachurim“ Budapest, Kazinczy-utca 27., I. em.

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET évenként 7—800 nyomorban színlődő fővárosi gyermeket visz el balatonboglári és diósjenői telepeire, hogy távol a főváros forró légköréből, kelő üdülésben és jó táplálékban legyen részük. Ma az egyesület nem képes a kívánalmaknak eleget tenni, mert hiányzik az ehhez való anyagi eszköze. A jószívű emberekhez fordul segítségért. Adományok küldhetők az egyesület címére: VII., Sip-utca 12, vagy e lap kiadóhivatalához.

ELŐZETES ÉRTESÍTÉS. Egyesületünk, külföldi diákjaink javára, folyó évi június hó 23-án, szombaton este 9 órakor garden partiet rendez a városligeti Gerbeaud-pavillonban. Igen kérjük, hogy ne csak kedves tagtársaink és családjai jöjjenek el, hanem ismerősei között is fejtsék ki a legnagyobb propagandát a nemes cél érdekében. Kérjük ismerőseik címét, hogy azoknak meghívót küldhessünk A Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete.

A Budai Izraelita Hitközség elnöksége, rabbisága, előljárósága, választmánya és képviselőtestülete, templomainak előljárói, jóléti intézményeinek vezetői és tisztviselői mélyszégyen fájdalommal jelentik, hogy

főtisztelendő

dr. Edelstein Bertalan

főrabbi úr

meghalt.

32 esztendőn át hirdette közöttünk az Úr igéjét a kiválasztottak lelkesedésével, 32 évig volt az elesettek támogatója, a szegények és betegek istápolója. Tanult és tanított pihenés nélkül. A toll erejével, a szószékről és a katedréről egyaránt szent buzgalommal árasztotta ránk gazdag, derűs lelkének ragyogását. Kímélni akartuk beteg szívét, könnyíteni kívántuk munkája terhét: de ő nem vállalta a könnyítést, mert nem tudott elszakadni az iskolától, a zsidó ifjúságtól, amelyet olyan olthatatlan szeretettel szeretett.

Amilyen volt egész drága élete, olyan az elmúlása is: híveinek, templomának szolgálata közben szakadt meg nemes szíve.

Isten lelkéből való vezérünk volt amíg élt, haló porában is mindvégig útmutatónk marad.

Kihűlt testét kedden, június hó 5-én, délután 3 órakor búcsúztattuk el templomától és szószékétől a Zsigmond-utcai templomban és 5 órakor helyeztük örök pihenőre a farkasréti temetőben.

Budapest, 1934. évi június hó.

Aldott legyen az Igaz Mester emlékezete!

3 szó csupán

SIRKŐ LÖWYné BUDÁN

II., Fő-utca 79.

*

Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEKBŐL

legolcsóbban II., Zárda-utca **3**

lakásberendező ipar

Semmelweis utca 7.

Külön javító és bőrfestő műhely

Első forrásból kaphat ezüst tórafelszerelést, szédertálat, gyertyatartót, menórát, arany, ezüst és brilliáns ékszereket, órákat

HEIDEN LEÓ

é k s z e r é s z n é l

Saját üz. Szombaton zárva. Gyári árák

BUDAPEST, KIRÁLY UCCA 21. TELEFON: 38-1-10

Pollák Sarolta

k o z m e t i k u s

Andrássy-út 32. I. emelet. Telefon: 157-98

Szépségápolás

Villanyos szőrtelenítés. Szemölcsirtás. Quarz.

„Miracle“

hajeltávolító szétküldése utasítással. „Miracle“ szépségápolószerek. (Kérjen prospektust) 25 éves működés.

Bakfis=ruhák

és cipők

nagy választékban

SZÉKELY JENŐ

cégnél, Petőfi Sándor-u. 9.

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Kuffler-étterem

Vilmos császár-út 39 Hajós-utca sarok
Telefonszám: 16-7-57 Fennáll 1903 óta

Menürendszer, mérsékelt árak
Ebéd házhoz szállítás
Péntek esti vacsorák

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

10-1-12, 10-1-13

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

KOLLER, MŰSZAKI IRODA CSILLÁRGYÁR

VILLAMOS- ÉS GÁZBERENDEZÉSEK,
FÉMÁRÜGYARTÁS, VILLAMOS MO-
TOROK ÉS VENTILÁTOROK. VÉTEL,
ELADÁS ÉS CSERE. ÁTALAKÍTÁSOK

BUDAPEST, VIII., DOBOZI-U. 15. TELEFON: 31-3-37

SIRKÓ

ALAPITVA: 1865-IK ÉVBEN

A legszebb ajándék

Patai József
HERZL
könyve

379 oldalas albumalakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—
Díszkötésben „ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

Pro Palesztina kiadás

Mátrafüreden

orthodox kóser étkezdémet, penziómat és gyermek-penzió-
mat a Pápay mérnök-féle villában (Róth-villa mellett) meg-
nyitottam. Teljesen pormentes, a fenyves közvetlen
közelében

Külön gyermekpenzió leányom szigorú felügyelete
mellett, torna és kirándulások, a kitűnő Mátra-levegő kü-
lönösen vézna gyermekek hízását nagyon elősegíti.

Olcsó előszezőni árak.

Korlátolt számú kényelmes szobák felett rendelkezem.
Szobafoglalás már most ajánlatos. Étkezdém reklámja a
kitűnő házikoszt. Számos elismerő levél. Prospektust díj-
talanul küldök.

Ifj. Klein Sámuel

orth. étkezde

Gyöngyös-Mátrafüred

SIREMLÉKEK

legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KÖFARAGÓMESTER
SIRKÖRAKTÁRÁBAN

V., Rudolf tér 3. (Pozsonyi út 1-3. sz. melletti ház)

Márványdiszmutárgyak, kőfa-
ragó munka gyári előállítás

MAZZI LUIGI

Budapest, VII., Garay-utca 39
Telefon: 31-4-66

**Teljes előadást
betöltő**

SZINES TRÜKKRAJZ ÉS MIKI EGÉR

Prolongálva 7-ik hétre!

A CITY

FILMSZINHÁZ

legközelebbi műsorai

TIVOLI FILMSZINHÁZ

**NAGYMEZŐ - UTCA 8. SZÁM
TELEFON 23-0-49**

ELŐZETES JELENTÉS!

Junius hó 21-től bohózat előadássorozat
Legelőször színrekerül

„DR. NEMTUDOMKA“

A bohózat-társulat tagjai: Bazsai Lajos,
Csillag Benő, Faludi Kálmán, Győri Matild,
Harsányi Miklós, Karácsonyi Piri, Kovács Anny,
Kürti Teréz, Ladomerszky Margit, Mátrai József,
Sarlay Imre, Simon Marcsa, Szakács Árpád,
Szalay Gyula, Szűcs Ilona, Várady Lajos, Vécsei
Ilona, Vendrei Ferenc.

**Naponta kő előadás. Az előadások mozi-
helyérek mellett tartanak.**

Templomi hímzéseket

készít művészies kivitelben, régi
hímzéseknek átdolgozását
elvéallalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA ARANYHIMZŐ MŰTERME

**Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon; Aut. 856—32**

«MODERN SZINES ÉS FEHÉRBUTOROK»

(konyha, előszoba és leányszoba berendezések)
nagy választékban, kedvező fi-
zéti feltételekkel rendelés szerint is

WERBNER asztalosmesternél

**VIII., Bérkocsis-utca 31 és VIII., Baross-utca 9
ALAPITTATOTT 1906 * TELEFON 45-0-86
Jó munkáért ezüstéremmel kitüntette**

BUDAPEST, V., FALK MIKSA U. 3

TELEFON: 12-5-84

Flóközlet: VI., Teréz körút 24/a

TELEFON: 17-1-94

**TELEFONRENDELÉSEKET HÁZHÓZ SZÁLLÍTUNK
ÁLLANDÓAN FRISS PÖRKÖLÉSŰ KÁVÉK.**

F. FÜRTH MARGIT

„KERESZTÚTON“

Ára 2.— pengő. Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

Bekötési táblák

**és tartalomjegyzék a Mult és Jövő 1933.
évfolyamához kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34.**

Ára 2.50 pengő

Az iskolai idényre

a vidéken lakó izraelita
szülők, ha gyermeküket
a fővárosban jól akarják
elhelyezni, úgy fordulja-
nak VIRÁG GYULÁHOZ,
ahol szigorúan rituális
elsőrangú ellátás, gondos
felügyelet és kitűnő ne-
velésben részesülhet két-
három fiúgyermek

**Az összes közép-
iskolák és a Zene-
akadémia közelében
A legjobb referenciák!**

Cím:

Virág Gyula

**Budapest, VI.,
Ó-utca 42. II. em.**